

OSALLISTUMISEN MALLIT VIHERALUEIDEN YLLÄPIDOSSA

Kokemuksia Suomessa

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lepaa, rakennettu ympäristö

syksy, 2019

Tuija Jakonen

Rakennettu ympäristö

Lepaa

Tekijä	Tuija Jakonen	Vuosi 2019
Työn nimi	Osallistumisen mallit viheralueiden ylläpidossa – kokemuksia Suomessa	
Työn ohjaaja	Sari Suomalainen	

TIIVISTELMÄ

Tämä on Hämeen ammattikorkeakoulun rakennetun ympäristön koulutuksen mukainen opinnäytetyö. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Viherympäristöliitto VYL ry. Työn tavoitteena oli selvittää, minkälaisia osallistumisen malleja julkisilla viheralueilla Suomessa on käytössä sekä mitä esteitä niiden kehittymiseen on. Malleja on perinteisistä talkoista organisoituun puistokummitoimintaan, mutta niitä ei ole aikaisemmin koottu yhteen. Tutkimusmenetelmänä oli teemahaastattelu, johon valittiin kolme organisaatiota: Helsingin kaupunki, Kalevankankaan hautausmaa Tampereella sekä Lahden kaupunki.

Tutkimuksessa esille tulleet mallit tyypiteltiin joko kertaluonteiseen tai pitkäaikaiseen toimintaan. Kertaluonteisia olivat talkoot, jotka luokiteltiin sen mukaan, kenen aloitteesta ja järjestäjänä ne toteutetaan. Pitkäaikainen toiminta taas oli joko yksittäisten henkilöiden tai ryhmien toimintaa yhdessä sekä aikaan ja paikkaan sidottua tai ei. Tämän tyypittelyn mukaisia malleja oli käytössä Helsingin kaupungilla kaikissa kategorioissa, Lahden kaupungilla oli niistä käytössä noin puolet ja Kalevankankaan hautausmaalla noin kolmasosa.

Kehittymisen esteet tyypiteltiin kohdentumaan joko omaan organisaatioon, vapaaehtoiseen tai toiminnan kohteeseen. Erilaisista malleista huolimatta haasteet olivat pääosin yhteisiä, kuten vastuu- ja vakuutuskykyt, mittaamisen ongelmat sekä toiminnan sovittaminen urakkamaailmaan.

Vaikka malleja on tässä työssä esiteltyjen lisäksi käytössä varmasti lukuisia, vastaa tämä opinnäytetyö omalta osaltaan ideoiden kysyntään sekä herättelee viheralueiden ylläpidosta vastaavia vapaaehtoistyön organisointiin ja verkostojensa hyödyntämiseen.

Avainsanat Vapaaehtoistoiminta, talkoot, kunnossapito, julkinen ulkotila
Sivut 53 sivua, joista liitteitä 5 sivua

Degree Programme in Landscape Design and Construction
Lepaa

Author	Tuija Jakonen	Year 2019
Subject	Volunteering models for maintaining green spaces – experiences in Finland	
Supervisor	Sari Suomalainen	

ABSTRACT

This is a thesis in accordance with the Häme University of Applied Sciences degree programme in Landscape Design and Construction. It is commissioned by The Finnish Association of Landscape Industries Viherympäristöliitto VYL ry. The aim of the thesis was to find out what kind of volunteering models are currently used in public green areas in Finland and what their obstacles to development are. Activities range from traditional community work to organized park sponsorships, but they have not been gathered before. The research method consisted of a theme interview with three organizations: the City of Helsinki, Kalevankangas Cemetery in Tampere and the City of Lahti.

The models that emerged in the study were classified according to whether they were one-off or long-term activities. One-off activities were community work, which were divided according to whose initiative and organization they were implemented. A long-term activity was divided according to whether it was the activity of individuals or groups working together and whether it was time and place oriented or not. Models of this type were used by the City of Helsinki in all categories, the City of Lahti used about half and the Kalevankangas Cemetery about one-third.

Obstacles to development were classified according to whether they were allocations to their own organization, volunteers, or the location of the activity. Despite the different models, the challenges were mainly common, such as liability and insurance issues, measurement issues, and adapting operations to the contract world.

Although the models are certainly numerous in addition to the ones presented in this thesis, this thesis contributes to the demand for ideas and inspires those responsible for the maintenance of green areas to organize their volunteering and utilize their networks.

Keywords Volunteering, community work, maintenance, public outdoor space
Pages 53 pages including appendices 5 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	OSALLISTUMISEN MUODOT YHTEISKUNNASSA.....	2
2.1	Vapaaehtoistoiminta.....	3
2.2	Talkootyö.....	4
2.3	Kansalaistoiminta.....	5
2.4	Yhteenveto.....	6
3	YLLÄPITOON OSALLISTUMINEN VIHERALUEILLA.....	7
3.1	Kansainvälisiä malleja.....	7
3.1.1	Birkenhead Park.....	8
3.1.2	Eden Projectin taimisto.....	9
3.1.3	Dufferin Grove Park.....	10
3.1.4	Plug'n'play.....	11
3.2	Osallistumisen mallien taustaa Suomessa.....	11
3.3	Osallistumisen tavoitteet.....	12
3.4	Osallistumisen haasteet.....	14
3.5	Osallistumisen tulevaisuuden näkymät.....	16
3.6	Tunnistettuja osallistumisen malleja.....	17
4	VAPAAEHTOISTOIMINTA KOLMEN ORGANISAATION NÄKÖKULMASTA.....	18
4.1	Helsingin kaupunki.....	19
4.2	Kalevankankaan hautausmaa.....	21
4.3	Lahden kaupunki.....	23
5	TEEMAHAASTATTELUTUTKIMUS.....	24
5.1	Tutkimuksen tarve.....	25
5.2	Tutkimusmenetelmän valinta.....	25
5.3	Tutkimuksen toteutus.....	26
6	TEEMAHAASTATTELUJEN ANALYYSI.....	27
6.1	Käytössä olevat osallistumisen tavat.....	27
6.2	Osallistumisen kehittymisen esteet.....	31
6.3	Tolvasen mallien testauksen yhteenveto.....	32
7	TEEMAHAASTATTELUJEN TARKASTELU.....	33
8	KEHITTÄMISEHDOTUKSET.....	37
8.1	Resurssit toiminnan järjestämiseen.....	38
8.2	Osallistujien sitouttaminen.....	39
8.3	Tehtävien monipuolisuus.....	40
8.4	Yritysten potentiaalin hyödyntäminen.....	41
9	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	42
	LÄHTEET.....	44

Liitteet

- Liite 1 Kysely VYL/KPS/HAMK 08/2019 Kaupunginpuutarhurien seura ry:n jakelu
Liite 2 Teemahaastattelun kysymykset

Taulukot

- Taulukko 1 Vapaaehtoistoiminnan, talkootyön ja kansalaistoiminnan yhtäläisyydet ja erot 6
Taulukko 2 Osallistumisen tavat Helsingin kaupungissa, Kalevankankaan hautausmaalla ja Lahden kaupungissa..... 30
Taulukko 3 Kehittymisen esteet kansalaisten osallistumiseen viheralueilla..... 32
Taulukko 4 Tolvasen mallien testaus..... 33

1 JOHDANTO

Osallistuminen kumpuaa ajan hengestä: digitalisaation myötä tieto on kaikkien saatavilla ja jokainen voi myös julkaista mielipiteitään ja ajatuksiinsa kaikkien nähtäväksi verkossa. Mutta jotta voisimme valjastaa osallistumisen hyödyttämään kaikkia kaupunkilaisia viheralueiden ylläpidossa ja kanavoida resurssit mahdollisimman järkevästi, siihen tarvitaan strukturoituja malleja ja hyväksi havaittuja käytänteitä. Kuntalaisten osallistuminen viheralueiden suunnitteluun on turvattu lainsäädännöllä ja sille on valtakunnallisia malleja sekä vakiintuneita käytäntöjä. Esimerkiksi kaavoituksen laadinnan yhteydessä vastuu osallistamisesta on selkeästi resursoitu organisaatiossa tietyille yksiköille. Sen sijaan viheralueiden ylläpitoon osallistamiseen ei vakiintuneita käytäntöjä Suomessa ole – tai ainakaan niitä ei ole ennen tätä tutkimusta selvitetty.

Isossa-Britanniassa vapaaehtoistoiminta on tärkeä osa puutarhakulttuuria. Olin puutarhuriopintojen aikana työssäoppimispaikassa Englannissa Eden Projectin taimistolla vuonna 2015 ja tunsin itseni arvostetuksi ja tervetulleeksi aivan eri lailla kuin työssäoppimispaikoissa Suomessa. Sama kokemus oli hortonomiopiskelijakollegallani Englannista Birkenhead Parkista vuonna 2018. Aloinkin pohtimaan, mistä tämä johtuu ja halusin selvittää, minkälaista vapaaehtoistoimintaa Suomessa viheralueilla on ja minkälaisia esteitä sen kehittymiselle on.

Opinnäytetyössäni tutkin kansalaisten osallistumisen malleja viheralueiden ylläpidossa. Kansalaisten osallistumista viheralueiden suunnitteluun en opinnäytetyössäni käsittele. Työn tavoitteena on selvittää, minkälaisia osallistumisen tapoja julkisilla viheralueilla Suomessa on käytössä tällä hetkellä niiden ylläpitoon esimerkiksi palkattoman vapaaehtoistyövoiman toimesta. Organisoituna toimintana viheralueiden ylläpito siihen osallistuvien vapaaehtoisten avulla on Suomessa jokseenkin uutta, mutta joillain kunnilla on siihen kehitettyjä malleja, kuten esimerkiksi Helsingin kaupungin puistokummitoiminta.

Tutkimus on rajattu koskemaan julkisia ja kaikille avoimia viheralueita, kuten kuntien hallinnoimat puistot ja muut viheralueet sekä hautausmaat. Tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty esimerkiksi viljelypalstat ja siirtola-puutarhat, joiden yleiset alueet ovat kyllä kaikille avoimia, mutta joissa suurin osa alueesta on yksityisten henkilöiden hallinnassa olevia omia palstoja.

Opinnäytetyössäni käytän Viheralueiden hoidon VHT'14 hoidon laatuvaatimusten mukaan termiä *ylläpito*, jolla tarkoitetaan viheralueen toimivuuteen vaikuttavien olosuhteiden säilyttämistä kaikkien sen elementtien osalta. Ylläpito jakaantuu VHT'14:n mukaan *hoitoon* ja *kunnossapitoon*. Viheralueiden hoito tarkoittaa kasvillisuuden ja rakenteiden säilyttämistä

laatuvaatimusten mukaisessa kunnossa muuttamatta alueen rakenteita tai toiminnallisuuksia. Kunnossapidolla tarkoitetaan kohteen uusimista tai sen korjaamista niin, että viheralueen rakenteet tai toiminnallisuus voivat muuttua. (Viherympäristöliitto, 2015, s. 7) Julkaisussa *Infra 2017: kunnossapitonimikkeistö* suositellaan infranpidossa käytettävän termiä *kunnossapito* ylläpidon sijasta. Toistaiseksi kunnossapito-termi ei kuitenkaan ole vielä vakiintunut käyttöön viheralalla.

Työn toimeksiantajana on Viherympäristöliitto VYL ry. Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, johon otettiin mukaan kolme organisaatiota, joissa viheralueiden ylläpito on järjestetty toisistaan poikkeavilla toimintatavoilla: Helsingin kaupunki, Kalevankankaan hautausmaa Tampereella sekä Lahden kaupunki.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

- Millaisia osallistumisen tapoja ylläpitoon julkisilla viheralueilla on?
- Millaisia osallistumisen kehittymisen esteitä viheralueiden ylläpidossa on?

2 OSALLISTUMISEN MUODOT YHTEISKUNNASSA

Tutkimusten mukaan suomalaiset käyttävät vapaaehtoistoimintaan aikaa kesimäärin lähes 18 tuntia kuukaudessa, mikä on yli neljä tuntia viikossa (Yeung, 2002, s. 62). Vapaaehtoistoiminta on siis merkittävä resurssi yhteiskunnassa.

Yhteiskuntajärjestelmä voidaan jakaa neljään sektoriin kansalaisen näkökulmasta (Kuva 1 alla). Ensimmäinen on julkinen sektori, josta kunnan asukas esimerkiksi hakee tietoa, lupia tai tukia. Toinen on yksityinen sektori, kuten yksityiset yritykset, joissa kunnan asukas on joko asiakkaana tai jossa hän itse työskentelee tai jonka hän on perustanut. Kolmas sektori on järjestötoimintaa, jossa kuntalainen esimerkiksi pyrkii vaikuttamaan tavoitteisiin ja toimintatapoihin lähiympäristössään. Neljäs sektori on digiajan synnyttämä uusi aktivismin sektori: siellä ei kuuluta järjestöihin vaan tehdään ja toimitaan esimerkiksi someryhmän tai jonkin hankkeen kautta. (Faehnle & Mäenpää, 2017)

Kuva 1. Yhteiskuntajärjestelmän neljä sektoria (Faehnle & Mäenpää, 2017).

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta osallistumisen muodot viheralueilla sijoittuvat pääsääntöisesti kolmanteen sektoriin, joka on yksityisen ja julkisen sektorin väliin jäävä yhteiskunnallinen sektori. Kolmannelle sektorille on tunnusomaista voittoa tavoittelematon talous, vapaaehtoisuus ja kansalaistoiminta, joka tapahtuu järjestön tai yhdistyksen organisoimana. (Peda.net, n.d.)

Kolmanteen sektoriin sijoittuvista vapaaehtoistoiminnasta ja talkootyöstä ei ole selkeitä määrittelyksiä Suomen lainsäädännössä. Kuitenkin, reunaehdot niille ovat määritelleet ainakin verottaja ja TE-palvelut. Verottajaa kiinnostaa, syntykö toiminnassa veronalaisia etuuksia. TE-palveluja kiinnostaa, syntykö toiminnassa este työttömyysturvan saamiselle. Määritelmät ovat kuitenkin häilyviä ja ratkaisut tehdään niin verottajalla kuin TE-palveluissakin usein tapauskohtaisesti.

Osallistumista viheralueilla tapahtuu vapaaehtoistoimintana, talkootyönä sekä kansalaistoimintana. Seuraavissa luvuissa avataan näitä eri osallistumisen muotojen käsitteitä.

2.1 Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoimintaa sivuavat monet säädökset Suomessa, vaikka sillä ei yhtenäistä lainsäädäntöä olekaan (Willberg, 2015). Tästä johtuen myös

vapaaehtoistoiminnan määritelmät vaihtelevat. Nylund & Yeung (2005, s. 15) määrittelee vapaaehtoistoiminnan palkattomaksi, vapaasta tahdosta kumpuavaksi yleishyödylliseksi toiminnaksi, joka useimmiten on organisoitunut jonkin tahon avustuksella. Kansalaisareenan (n.d.) mukaan siinä toimitaan jonkin tärkeäksi koetun yleishyödyllisen asian puolesta. Se on kaikille avointa toimintaa (Willberg, 2015). Olennaista on, että toiminnasta ei makseta palkkaa eikä palkkiota, eikä se korvaa ammattityötä, ainoastaan täydentää sitä (Kansalaisareena, n.d.). Sillä ei myöskään tarkoiteta perheen ja ystävien avustamista (Willberg, 2015).

Vapaaehtoistoiminnan järjestäjää organisaatio, joka voi olla rekisteröity yhdistys, säätiö, yritys, yksityinen elinkeinonharjoittaja, kunta tai uskonnollinen yhdyskunta. Vapaaehtoinen toimii organisaation hyväksi ja osallistuu sen kautta. (Willberg, 2015)

Vaikka toiminta on nimensä mukaan vapaaehtoista, sen voi lopettaa silloin kun haluaa, mutta sovitut työt on hyvä tehdä loppuun. Joskus sitä tehdään vain yksi päivä, joskus vuosia. (Kansalaisareena, n.d.) Vapaaehtoistoiminta ei kuitenkaan ole ehdoista vapaata, sillä sujuvuuden kannalta on tärkeää luoda yhteiset pelisäännöt, joita kaikkien tulee noudattaa (Koskela, 2014, s. 15).

Vapaaehtoistoimintaan tullaan mukaan niillä tiedoilla ja taidoilla, joka osallistujalla on. Toiminnan luonteeseen kuitenkin kuuluu sen aikana uusien tietojen ja taitojen oppiminen. (Kansalaisareena, n.d.)

Vaikka vapaaehtoistyötä käytetään vapaaehtoistoiminnan synonyymina, ne voidaan erotella toisistaan. Vapaaehtoistoiminta on yhdessä tekemistä, kun taas vapaaehtoistyö kuvaa enemmän yksilön tehtävää, kuten toisen ihmisen auttamisesta. (Willberg, 2015) Tässä opinnäytetyössä käytän termiä vapaaehtoistoiminta korostaakseni sen tuomaa mielikuvaa yhteisöllisyydestä ja erotukseksi termistä talkootyö.

2.2 Talkootyö

Talkootyö eroaa vapaaehtoistoiminnasta siinä, että se on luonteeltaan tavanomaista naapuriapua, ystävänpalvelus tai sukulaisia auttavaa toimintaa (TE-palvelu, n.d.). Talkootyö on luonteeltaan tilapäistä ja tehdään tietyn työvaiheen suorittamiseksi (Työsuojelu, n.d.). Järjestöille talkootapah-tumaan voi liittyä myös jäsenten tai tukijoiden hankintaa (Kuva 2 alla).

Talkootöihin liittyy perinteisesti järjestäjän tarjoama kestitys, eli käytännössä ruoka- ja juomapalkka (Kaleva, 2006). Koska talkoissa liikkuu nykyään myös rahaa, on verottaja ottanut kantaa talkootyön määritelmään:

”Talkootyöllä tarkoitetaan toisen lukuun talkoissa vapaaehtoisesti ja korvauksetta tehtävää, yleensä tilapäistä työtä. Luonteeltaan talkootyö on useimmiten niin sanottua jokamiehentyötä, joka ei edellytä erityistä

ammattitaitoa, koulutusta tai pätevyyttä. Talkootyö ei siten vaatavuudellaan rajoita kenenkään osallistumista talkoisiin. Talkootyölle on ominaista myös se, että työn tekemiselle ei määritetä rahamääräistä tai muuta arvoa. Talkootyön tekijä ei ole siten oikeutettu saamaan korvausta talkoissa tekevästä työstä.” (Vero, 2019)

Kuva 2. Kaksi talkooilmoitusta kesältä 2019. Järjestäjinä ovat yhdistykset kunnan luvalla, tavoitteena on parantaa paikallista asukasviihtyvyyttä. Aktiivisen toiminnan kautta houkuteltaan samalla ihmisiä järjestön jäseniksi tai tukijoiksi. (Kuvat: Tuija Jakonen, 2019)

2.3 Kansalaistoiminta

Kansalaistoiminta on yhteisöllistä toimintaa, jossa ihminen toimii aktiivisesti jollain konkreettisella tavalla itsestä poispäin yhdessä muiden ihmisten kanssa yhteiseksi hyödyksi (Harju, n.d.).

Kansalaistoiminnasta tärkeä osa tehdään kansalaisjärjestöissä, jotka ovat yhteistä tavoitetta tai arvoa toteuttavia yhdistyksiä tai järjestöjä. Lisäksi kansalaistoimintaa tehdään rekisteröimättömissä ryhmissä, kerhoissa, klubeissa ja muissa kansalaisten omaehtoisissa yhteenliittymissä. (Harju, n.d.) Yleensä järjestäytymisen tarve tulee esiin toiminnan jo alettua, mutta toimintaa on myös järjestöjen ulkopuolella, ns. neljännessä sektorissa. Silloin puhutaan aktivisteista, jotka pyrkivät enemmänkin tekemään, eivätkä vaikuttamaan – he ovat kiinnostuneempia suorasta toiminnasta kuin kokouksessa istumisesta. (Lehtonen & Rantanen, n.d.; Mäenpää, 2019)

Kansalaistoiminta on julkista toimintaa, johon liittyy herääminen siihen, että yhdessä toimimalla voidaan vaikuttaa. Se vaatii osallistujalta tiedon hankkimista ja kysymysten asettelua sekä kykyä hahmottaa

kokonaisuuksia ja tarkastella maailmaa muiden näkökulmasta sekä oikeudenmukaisuuden kannalta. Tavoitteiden määrittely on avainosassa: mitä porukka aikoo saada aikaan. Kansalaistoiminta ja siihen osallistuvan yksityiselämä ovat sidoksissa, sillä toiminnan moottoreina ovat henkilöiden tiedot, taidot ja kokemukset. (Lehtonen & Rantanen, n.d.)

2.4 Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa vapaaehtoistoiminta, talkootyö ja kansalaistoiminta on määritelty seuraavan taulukon mukaisesti. Taulukko perustuu tämän osion edellisissä luvuissa esiin nostettuihin näkökohtiin ja lähteisiin.

Taulukko 1. Vapaaehtoistoiminnan, talkootyön ja kansalaistoiminnan yhtäläisyydet ja erot (taulukko: Tuija Jakonen, 2019).

	Mitä?	Milloin?	Kenelle?	Miksi?	Miten?
Vapaaehtoistoiminta	tärkeäksi koetun, yleishyödyllisen asian puolesta	Osallistujan aikataulun mukaan joko kertaluonteista tai jatkuvaa.	Avointa kaikille.	Täydentää ammattityötä.	Organisoijan kautta (rekisteröity yhdistys, säätiö, yritys, yksityinen elinkeinonharjoittaja, kunta tai uskonnollinen yhdyskunta), joka on kolmas osapuoli osallistujan perheen ja ystäväpiirin ulkopuolella.
Talkootyö	Toisen lukuun tehtävää yleensä ns. jokamiehentyötä.	Yleensä tilapäistä. Tehdään tietyn työvaiheen suorittamiseksi.	Yleensä kutsuttuna, mutta työn luonne kaikille sopivaa.	Toisen avustamiseksi tehtävä työ.	Joko yksityinen henkilö tai järjestö. Voi olla myös naapuri, sukulainen tai ystävä.
Kansalais-toiminta	Havaitun epäkohdan korjaamista.	Jos valmista toimintaryhmää epäkohdan korjaamiseksi ei löydy, perustetaan oma.	Aktiiviseen ja julkiseen toimintaan epäkohdan korjaamiseksi orientoineet henkilöt.	Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden takia, tukee demokratian kehittymistä.	Kansalaistietoisuuden heräämisen kautta, järjestäytyminen tapahtuu yleensä vasta toiminnan jo käynnistyttyä imagon, organisoinnin ja työnjaon vahvistamiseksi.

Vapaaehtoistoiminnan ja talkootyön suurin ero on siinä, että vapaaehtoistoiminnan organisoijana on kolmas osapuoli osallistujan perheen ja ystäväpiirin ulkopuolella, kuten jokin järjestö. Talkootyössä organisoija voi olla näiden lisäksi myös osallistujan naapuri, sukulainen tai ystävä. Talkootyö on yleensä myös tilapäistä tai tehdään kertaluonteisen työtehtävän suorittamiseksi, vapaaehtoistoiminta sen sijaan voi olla myös jatkuvaa.

Kansalaistoiminta eroaa sekä vapaaehtoistoiminnasta että talkootyöstä siinä, että aloite siihen tulee yleensä toimintaan osallistuvilta itseltään, kun he ovat havainneet epäkohdan ja haluavat korjata sen. Kansalaistoiminnan osallistujat ovatkin yleensä aktiivisia henkilöitä, joiden motiivit kumpuavat oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta yhteiseksi hyväksi.

3 YLLÄPITOON OSALLISTUMINEN VIHERALUEILLA

Suomalaisten vapaaehtoisaktiivisuus on kansainvälisesti verrattuna vähäisempää kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa tai Isossa-Britanniassa, mutta korkeampaa kuin esimerkiksi Saksassa, Irlannissa, Japanissa tai Ranskassa (Yeung, 2002, s. 61). Yeungin (2002, s. 62) mukaan tutkimuksissa (Gaskin & Smith, 1995) on käynyt ilmi, että tärkeimmäksi vapaaehtoistoiminnan motiiviksi nousivat useissa maissa henkilökohtaiset syyt ja omat tarpeet toisin kuin Suomessa, jossa tärkein osallistumisen syy oli auttamisen halu.

Alla olevissa luvuissa käsitellään viheralueiden ylläpitoon osallistumisen taustaa ottaen esille malleja ensin kansainvälisellä tasolla ja sen jälkeen tavoitteiden ja vapaaehtoistoiminnan taustan kautta tunnistettuja malleja Suomessa. Sen jälkeen tarkastellaan osallistumisen haasteita, kuten vapaaehtoisten saamista mukaan, sekä tulevaisuuden näkymiä osallistumisessa.

3.1 Kansainvälisiä malleja

Vapaaehtoisryhmät – englanniksi käytetään termiä *friends group* eli ystävyysryhmä – ovat nykyaikana yhä tärkeämmäksi muodostunut julkisten puistojen sidosryhmä ympäri maailman. Ystävyysryhmät kumpuavat usein julkisen rahoituksen leikkauksista ja siitä, että varoja yhä vähenevässä määrin riittää esimerkiksi puistojen ylläpitoon. Ryhmien tavoitteena on parantaa puistojen laatua. Tämä voidaan tehdä vapaaehtoistoimintana tukien ammattityövoimaa puiston ylläpidossa tai keräämällä puistolle varoja esimerkiksi yrityksiltä sekä järjestämällä varainhankintatapahtumia puistoissa. (Lee, 2017; Tolvanen, 2016, s. 60)

Australialaisten Barnettin & Meashamin (2007, s. 7–11) mukaan vapaaehtoistoiminnan viheralueilla voidaan nähdä jakautuneen viiteen eri malliin: aktivismi, koulutus, valvonta, kunnostustyöt ja kestävä kehitys. Paikallinen aktivismi ympäristön puolesta toimii jonkun tietyn asian puolesta esimerkiksi vesistönsuojelun. Koulutuksen toimintamallissa vapaaehtoiset esimerkiksi kouluttavat paikallisille jätehuoltoa tai puun istuttamista. Valvontatyössä vapaaehtoiset voivat kerätä viranomaisille tietoa paikoista, joista sitä ei julkisen vallan toimilla tai resursseilla ole mahdollista saada. Kunnostustyössä vapaaehtoiset voivat esimerkiksi kitkeä rikkakasveja tai tehdä uusia istutuksia puistoihin. Kestävän kehityksen vapaaehtoistoiminta linkittyy vahvasti aktivismiin ja koulutukseen, siinä voidaan keskittyä esimerkiksi hiilijalanjäljen pienentämiseen viheralueilla. (Barnett & Measham, 2007, s. 7–11)

Leen (2018) mukaan Isossa-Britanniassa on yli viisituhatta paikallisten puistojen puolesta toimivaa ystävyysryhmää. Ystävyysryhmissä tehdään yli miljoona vapaaehtoistyöpäivää joka vuosi – sen on laskettu tarkoittavan arvoltaan noin 70 miljoonaa puntaa. Varoja ystävyysryhmät ovat keränneet

puistolle noin 50 miljoonan punnan arvosta vuosittain. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi ystävyyssryhmän perustaman säätiön kautta. Iso-Britanniassa arvioidaan, että vuoteen 2020 mennessä kaikkia nykyään käytössä olevia julkisten puistojen palveluita ei enää ole mahdollista toteuttaa. Ystävyyssryhmien voidaankin nähdä olevan ainoa keino säilyttää julkiset puistot Ison-Britanniassa. (Lee, 2017)

Seuraavissa luvuissa esitellään neljä esimerkkiä erilaisista malleista osallistumisesta maailmalla. Esimerkit on valittu sen perusteella, että niissä on toisistaan poikkeavia käytäntöjä joko toiminnan organisoimiseen tai toimintaan osallistuvien tekemien tehtävien välillä.

3.1.1 Birkenhead Park

Ison-Britanniassa sijaitsee maailman ensimmäinen julkisilla varoilla julkiiseen käyttöön rakennettu puisto Birkenhead Park, jonka avajaisia vietettiin 5.4.1847 (Birkenhead Park, n.d.). Vuonna 1976 perustettu The Friends of Birkenhead Park -yhteisö sai alkunsa paikallisista aktiivisista asukkaista, jotka olivat kyllästyneet puiston huonoon ylläpitoon ja rapistuviin rakenteisiin. Yhteisö kannattelee puiston vapaaehtoistoimintaa puiston oman organisaation rinnalla ja se on osallistunut myös puiston vuonna 2006 valmistuneeseen konservointiin. (Kuula, 2019, s. 11, 21)

Birkenhead Parkissa työskentelee 75–80 vapaaehtoista työntekijää vuosittain. He kunnostavat rakenteita ja suojelevat niitä rapistumiselta sekä hoitavat kasvillisuutta. Lisäksi lähialueella on perustettu viljelypalstoja koulu- ja esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille. (Lee, 2017) Jokaiselle toivotaan löytyvän mieleinen vastuu, jotta hän myös sitoutuu puiston toiveiden mukaisesti tekemään vähintään 40 tuntia vapaaehtoistyötä. Tehtävät pyritään pitämään tämän takia mahdollisimman monipuolisina. (Kuula, 2019, s. 22)

Alussa puiston vakituiset työntekijät pelkäsivät, että vapaaehtoistyöntekijät korvaavat heidät. Toiminnan vakiintuessa huomattiin heidän kuitenkin helpottavan palkattujen työntekijöiden arkea, sillä vapaaehtoistoiminnan koordinoiminen myötä palkattujen työntekijöiden resursseja vapautui ammattilaisuutta vaativiin tehtäviin. Vapaaehtoistoiminta aloitettiin kitkellisellä ja pienillä korjaustehtävillä, vähitellen heidät otettiin mukaan toiminnan suunnitteluun, mikä toi kaikille motivoivaa tekemistä ja sitoutti vapaaehtoiset toimintaan. Lisäksi vapaaehtoistyöntekijöiden laaja osaaminen laajensi puiston toimintaa entistä monimuotoisemmaksi. (Kuula, 2019, s. 11, 21–22)

Vapaaehtoistoiminta on kirjattu myös puiston hallinnointisuunnitelmaan, jolloin sille saatiin jatkuvuutta ja se muodostui osaksi organisaation toimintatapaa (Kuula, 2019, s. 11, 22). Hallinnointisuunnitelmassa tavoitteena on esimerkiksi rekrytoida ammattitaitoisempaa vapaaehtoistyötä tukemaan puiston kehittämistä. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi mainitaan mm.

vapaaehtoistoiminnan markkinoinnin systemaattinen jatkaminen sekä vapaaehtoistyömahdollisuuksien edistäminen. The Friends of Birkenhead Park -yhteisö osallistuu neljännesvuosittain puistonvalvojien kanssa yhteistyökokoukseen, jossa pidetään katselmus ja tarkistetaan tavoitteiden toteutuminen sekä suunnitellaan tulevaa arvioiden puiston kunnossapidon tilaa ja tulevaisuutta. (Kuula, 2019, s. 18–19).

3.1.2 Eden Projectin taimisto

Työskentelin itse puutarhuriopintojeni aikana kasvihuonetuotannon työssäoppimisjaksolla viiden viikon ajan vuonna 2015 Etelä-Englannissa, Cornwallin maakunnassa sijaitsevan Eden Projectin taimistolla. Eden Projectin tarkoituksena on säilyttää luonnon monimuotoisuutta tuomalla muutama hehtaari sademetsää sekä Välimerta Englantiin, biomeihin, suuriin kasvihuoneisiin. Biomit ovat kuplamainen muodostelma kuusikulmائيin kehyksiin pinnoitettua muovikatetta. Ne on rakennettu vuosituhannen vaihteessa tyhjäksi jääneeseen kaoliinikaivoskuoppaan, jonka reunustoja kehystää terassimainen Eden Projectin ulkopuutarha. Biomeista muutaman kilometrin päässä sijaitseva taimisto tuottaa kasvit Eden Projectin tarpeisiin tilaamalla emokasveja sekä siemeniä ja taimia ympäri maailmaa sekä lisäämällä niitä siemenistä, pistokkaista ja jakamalla.

Koska suoritin suomalaista puutarhurin tutkintoa, johon ei voinut Ison-Britannian koulutusjärjestelmän mukaista harjoittelusopimusta tehdä, liityin Eden Projectin taimiston vapaaehtoistyövoiman joukkoon. Työssäoppimisaikanani helmi-maaliskuussa 2015 taimistolla työskenteli myös muutama muu vapaaehtoinen, joista kaikki olivat eläkeläisiä, jotka halusivat päiväänsä rytmiä sekä järkevää tekemistä. Osa työskenteli kerran viikossa vakituisesti tietyn päivän, osa kahden viikon välein. Jotkut ilmoittivat aina erikseen, milloin he tulevat töihin ja työskentelivät ainoastaan noin päivän kuukaudessa. Vapaaehtoisten osaamistausta oli laaja: joku ei ollut koskaan aikaisemmin ollut tekemisessä kasvien tai puutarhanhoidon kanssa, mutta joukossa oli myös yksi Eden Projectin taimistolta eläköitynyt puutarhuri, joka halusi jatkaa entisellä työpaikallaan vapaaehtoistyövoimana. Eden Projectilla työskentelee jatkuvasti lukuisia vapaaehtoisia, heitä on paitsi puutarhureiden apuna niin taimistoilla kuin biomeissa, myös kahviloissa, opetuskeskuksessa, liikuntavammaisten avustajina sekä puhtaanapidossa (Eden Project, n.d.).

Taimistolla vapaaehtoiset työskentelivät sovitusti puutarhurien ohjauksessa. Kolme puutarhuria vastasivat kukin omasta alueestaan, joita olivat välimerelliset kasvit, trooppiset kasvit ja ulkopuutarhan kasvit. Vapaaehtoiset olivat valinneet näistä mieleisensä ja työskentelivät pääsääntöisesti aina samassa paikassa ja heidän ohjaajanaan oli aina sama puutarhuri. Itse työskentelin sovitusti viikon kerrallaan kullakin alueella. Joinain päivinä olin ainoa vapaaehtoinen puutarhurin avustaja, joinain päivinä mukana oli myös paikallinen vapaaehtoinen, joskus jopa kaksi samaan aikaan ja samassa paikassa.

Vapaaehtoisten työtehtäviin kuului taimiston päivittäiset työt kuten kasvualustan valmistaminen, siementen kylväminen, pistokkaiden ottaminen, taimien harvennus ja istutus uuteen kasvualustaan, kastelu ja kitkentä sekä kasvinsuojelu. Valmistelimme myös biomeihin vietävät kasvit siistimällä ne ja vapaaehtoiset pääsivät halutessaan avustamaan myös kasvien kuljetuksessa Eden Projectin biomeihin kerran tai kaksi viikossa (Kuva 3 alla). Vastaava puutarhuri oli aina opastamassa ja vapaaehtoiset suorittivat työnsä joko hänen kanssaan tai itsenäisesti hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti. Vapaaehtoisein suhtauduttiin Eden Projectin taimistolla korvaamattomina, he tunsivat itsensä tervetulleiksi ja heidät otettiin mukaan työyhteisöön tasavertaisina työntekijöinä, jotka pääsivät mukaan myös esimerkiksi työmaakokouksiin ja katselmuksiin.

Kuva 3. Ensimmäisessä kuvassa banaani matkalla Eden Projectin taimistolta muutaman kilometrin päähän toisessa kuvassa näkyviin biomeihin, jotka ovat valtavia kasvihuoneita, joihin on muodostunut oma ekosysteeminsä (Kuvat: Tuija Jakonen, 2015).

3.1.3 Dufferin Grove Park

Kanadan Torontossa sijaitsevassa Dufferin Grove Parkissa puiston ystävyysryhmä tarjoaa sen käyttäjille lisäpalveluita kuten esimerkiksi puilla lämmitettävän paistouunin sekä erilaisia tapahtumia maalaismarkkinoista elokuvailtaan (Kuva 4 alla). Sen lisäksi he toimittavat kuukausittaista uutiskirjettä, päivittävät puiston nettisivuja, osallistuvat henkilökunnan kokouksiin ja hakevat lisääntyvässä määrin vertaistukea muista julkisten puistojen ystävyysryhmistä. (Barnes & Sharpe, 2009, s. 175–176)

Puiston henkilökunta tukee ystävyysryhmän toimintoja, heidän työnkuvaansa kuului esimerkiksi avustaa ystävyysryhmän järjestämässä

tapahtumassa. Yhteensä noin 500 eri vapaaehtoisen voimin ystävyysryhmän lisäpalveluiden laskettiin tuoneen Dufferin Groven puistolle tuloja vuonna 2005 yhteensä 147.000,- dollaria. (Barnes & Sharpe, 2009, s. 175–176)

Kuva 4. Duffering Grove Parkissa on paikallisten luomutuottajien maa-laismarkkinat joka torstai vuoden ympäri (Dufferin Grove Organic Farmers' Market, n.d.)

3.1.4 Plug'n'play

Kööpenhaminassa Vestamagerin metroaseman vieressä on väliaikainen Plug'n'play puisto, jonka tarkoitus on houkutella paikalle asukkaita ja yrityksiä Ørestadiin rakennettavalle asuinalueelle. Puiston rakentaminen toteutettiin projektina yhdessä kaupungin, yritysten sekä paikallisten seurojen ja järjestöjen kanssa. (Tolvanen, 2016, s. 63)

Puistoon on rakennettu laajasti toiminnallisia liikunnan ja vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksia. Näiden toiminnasta vastaa seurat, joiden kanssa tehdyssä yhteistyösopimuksessa määritellään hoitovastuut sekä esimerkiksi se, että niiden tulee pitää avoimia tapahtumia. Seuroja ovat mm. parkour-seura, kaupunkiviljelyseura, rullaluisteluseura ja pyöräilyseura. Puiston käyttäjät pitävät siis huolen puiston ylläpidosta ja käytöstä. Malli on nähty toimivana ja seurojen omistautuneisuuden alueeseen on nähty parantavan aluetta itseään ja olevan hyvä käyttäjille. (Tolvanen, 2016, s. 63)

3.2 Osallistumisen mallien taustaa Suomessa

Kuntalaisten osallistuminen viheralueiden suunnitteluun on turvattu lainsäädännöllä. Sen sijaan kuntalaisten osallistumiseen viheralueiden ylläpitoon ei lainsäädäntöä ole. Osallistuminen kunnan palveluiden tuottamiseen on päätöksentekoon osallistumisen ohella yksi tapa viedä

demokratiaa eteenpäin ja tehdä yhteiskunnasta aitoa kansalaisyhteiskuntaa (Koskela, 2014, s. 8).

Osallistuminen kaavoitukseen ja maankäytön suunnitteluun on ollut jo pitkään Suomen lainsäädännössä. Vuosituhannen alussa voimaan astuneen uuden maankäyttö- ja rakennuslain myötä osallistumisen rooli on korostunut merkittävästi. (Marttila, 2019, s. 8) Osallistuminen tulee vahvasti esiin myös monissa erityissäädöksissä. Ja myös kuntalain mukaan on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. (Mäkinen, 2017).

Edustuksellisen demokratian toteutumiseen lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla on kaavoitukseen osallistumiseen kehitetty erilaisia malleja – tällaisia ovat esimerkiksi karttapohjaiset kyselyt, kävelykierrokset ja suunnittelutyöpajat, joita käytetään myös viheralueiden suunnittelussa (Mäkinen, 2017). Sen sijaan viheralueiden ylläpitoon osallistumiseen valtakunnallisia malleja tai lainsäädäntöä ei ole. Kunnat kuitenkin kehittäneet siihen omia mallejaan, esimerkiksi puistokummitoiminta Helsingissä.

Osallistuminen kumpuaa ajan hengestä, jonka on mahdollistanut digitalisaatio. Ennen tieto ja sen myötä valta oli vain harvojen saatavilla, mutta internetin ja sosiaalisen median myötä tieto on nyt kaikkien saatavilla. Tämä on synnyttänyt esimerkiksi kaupunkiaktiivisuuden, joka on järjestötoiminnan ulkopuolella syntynyttä kaupunkilaisten organisoimaa omaehtoista yhteistoimintaa. (Mäenpää, 2019)

Kaupunkiaktiivisuus ei liity vain viheralueisiin, mutta viheralueet ovat tärkeä osa sitä: kaupungistumisen katsotaan lisääntyvän ja sen myötä sekä viheralueille kaupungeissa että myös uudenaikaisille toimintamalleille niissä on suuri kysyntä. Kaupunki ei tarkoita enää vain yhteiskunnallisia ja hallinnollisia haasteita, se on myös paikka kaupunkilaisten toiminnalle ja kokemuksille (Mäenpää, 2005, s. 25).

3.3 Osallistumisen tavoitteet

Vapaaehtoistoiminnan yksi selkeimmistä tavoitteista on kerätä varoja – eli säästää kunnan rahoja viheralueiden ylläpidossa. Varainhankinnan lisäksi vapaaehtoistoiminnan tavoitteena voi olla järjestää viheralueella laajemat palvelut ja/tai toimintaa.

Suomessa, Englannissa ja monessa muussa maassa puistojen ylläpidon ja rakentamisen rahoitus tulee paikalliselta hallinnolta. Vapaaehtoistoiminnalla voidaan tehdä varainhankintaa esimerkiksi keräämällä rahaa yrityksiltä sekä hankkimalla tuottoa tapahtumista. Suoran rahankeruun lisäksi voidaan välillisesti kerätä varoja mainostamalla puistoa sekä hankkimalla yhteistyökumppaneita puistoille. Varojen keruun lisäksi toiminta kasvattaa ihmisten kiinnostusta puistoja kohtaan. Näin toimivat vapaaehtoisryhmät

voivat syntyä joko kaupungin toimesta tai paikallisten ihmisten omaehtoisuudesta. (Tolvanen, 2016, s. 50, 60)

Tolvasen (2016, s. 38) mukaan julkisten viheralueiden vapaaehtoistoimintaa voidaan kuvata myös kumppanuusajatteluksi, jossa julkinen sektori hoitaa tehtäviään yhteistyössä elinkeinoelämän ja vapaaehtoissektorin kanssa. Tässä mallissa julkinen sektori pysyy vastuussa puistosta esimerkiksi yksityisen, voittoa tavoittelemattoman organisaation avulla. Yksityisen puolen tehtävänä voi olla lisärahoituksen hankkimisen lisäksi esimerkiksi mahdollistaa laajemmat palvelut ja toiminta. Organisaation lisäksi yhteistyökumppaneina voivat olla esimerkiksi erilaiset kansalaisryhmät, järjestöt, liikuntaseurat sekä muut vastaavat ryhmät, joissa aktiivisuus riippuu usein olemassa olevien jäsenten mielenkiinnosta olla mukana. Mm. Helsingissä toimiva puistokummitoiminta pyrkii tavoittamaan puistoista kiinnostuneita kansalaisia, ja kannustamaan heitä ottamaan osaa puiston ylläpitoon. (Tolvanen, 2016, s. 38)

Tolvasen (2016, s. 80) tutkimustyössä kävi ilmi, että puistojen kehittämisen panostukseen vaikuttavat niin itse suunnitelma, käyttäjät, sattuma, rahoitus, mutta ennen kaikkea päättäjät. Hän näkee tärkeänä spontaaniuden mahdollistamisen, jotta rohkealla kokeilukulttuurilla saataisiin vaihtelua puistojen sisällölliseen kehittämiseen (Tolvanen, 2016, s. 80).

Vapaaehtoistoiminnan puistojen ylläpidossa voidaan nähdä monipuolistavan aluetta. Kun kansalaiset ovat siinä mukana, viheralueille saadaan aikaan pienipiirteisempää toimintaa kuin perinteisellä ammattimaisella ylläpitotyöllä. Kun kaupungin kunnossapito tuottaa ylläpitoa, käytössä ovat yleensä isot koneet, jolloin ylläpito keskittyy väistämättä suurempiin linjoihin. Vapaaehtoisten voimin puistoihin voidaan istuttaa vaikkapa vain yksittäisiä auringonkukkia. Tämä on omiaan lisäämään alueen monimuotoisuutta. (Nieminen, 2019)

Tavoitteet voivat kohdistua myös enemmän toimijaan (esimerkiksi talkootyöläiseen) kuin sen kohteeseen (viheralueeseen). Mäenpää (2011, s. 128–132) mainitsee viisi väestöryhmää, joille julkisen tilan haltuunotto on erityisen tärkeää. Näitä ovat ikäihmiset, jotka pyörittävät jo nyt montaa seura, kerhoa ja vapaaehtoistoimintaa. Eläkeläiset ovat yhdistysten tärkeä voima ja heidät voisi houkuttaa kehittäjiksi omalle asuinalueelleen. Myös monikulttuurisen erilaisuuden sietämiseen tarvitaan kanssakäymistä ja suvaitsevaisuutta edistävää toimintaa julkisissa tiloissa. Siellä erilaisuus näytetään enemmänkin rikkautena ja urbaanina elävyytenä kuin ongelmina. Kolmas väestöryhmä ovat työttömät, joille ihmisten ilmoilla oleminen on tärkeää. Neljäs ovat päiväkotiryhmien lapset, jotka ovat julkisten tilojen merkittäviä päiväkäyttäjiä. Viidentenä Mäenpää mainitsee yksinasumisen, joka ajaa myös ulos ihmisten ilmoille. Julkinen tila on parhaimmillaan avoin samalla kertaa kaikille ja kaikenlaiselle toiminnalle, ei vain yhdelle kohde-ryhmälle. (Mäenpää, 2011, s. 128–132)

3.4 Osallistumisen haasteet

Joskus virkeästi alkanut toiminta saattaa hiipua talkootyöläisten vähetessä kerta kerralta tai aktiivisten ihmisten väsyessä organisointiin esimerkiksi ikääntymisen tai kunnan heikkenemisen myötä. Helsingin kaupunginosayhdistykset Helka ry:n toukokuussa 2019 järjestämässä avoimessa seminaarissa paneelikeskustelijoille esitettiin kysymys, miten vapaaehtoistoimintaan saisi mukaan uusia ihmisiä. Pasi Mäenpään (2019) mukaan siihen pitää ottaa kaikki keinot käyttöön. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa oman someryhmän perustamisen sijaan kannattaa avata keskusteluja ryhmissä, jotka siellä ovat jo olemassa. Ei haittaa, että kaikki eivät Facebookissa ole, sillä Mäenpään (2019) mielestä kaupungin ei pidä liian orjallisesti tavoitella palvelevansa kaikkia tasapuolisesti: kaikki eivät välttämättä ole kiinnostuneita tai edes odota kaupungilta mitään.

Yksinkertainen tapa virkistää perinteitä on jättää ”talkoot”-sana pois ilmoituksesta ja puhua tempauksesta tai tapahtumasta (Nieminen, 2019). Hyvä keino herättää ihmisiä aktiivisiksi toimijoiksi on myös tehdä jotain uutta – ihmiset kokevat yllättävät asiat mielenkiintoisiksi. Esimerkkinä tästä on kaupunginosayhdistys Roihuvuori-Seuran Hanami-juhla: Roihuvuoripäivää vietettiin aiemmin vain perinteisin menoin makkaranpaistoinen ja askartelupisteinen. Vuonna 2008 Roihuvuoriseura järjesti ensimmäisen Hanami-juhlan alueelleen sijoittuvassa kirsikkapuistossa. Juhla on kymmenessä vuodessa saavuttanut valtavan suosion ja se valittiin vuonna 2012 lähiöprojektin äänestyksessä parhaaksi esikaupunkitapahtumaksi (Roihuvuori-Seura, n.d.). Vetovoimainen tapahtuma vahvistaa positiivista kierrettä toimintaan ja Roihuvuoreen muuttaa enemmän ja enemmän innovatiivisia ja osallistumiseen suuntautuneita aktiivisia ihmisiä. (Mikkela, 2019)

Vapaaehtoistoimintaan kaivataan erityisesti nuoria. Yeungin (2002, s. 45) tutkimuksessa nuoret perustelevat osallistumattomuuttaan vapaaehtoistoimintaan usein sillä, ettei heitä ole pyydetty mukaan eivätkä he ole tulleet ajatelleeksi toiminnan mahdollisuutta. Koskelan (2014, s. 56) mukaan nuorten innostamiseksi voisi kehittää ryhmässä työskentelyä, monipuolisia toimintoja (ei vain roskien keräämistä) ja projektiluonteista toimintaa. Nuoret voisivat olla kiinnostuneita asukaspuistoista, leikkipuistoista, koira- puistoista, skeittipuistoista ja muista liikuntaan ja harrastukseen tarkoitettuista alueista. Myös luonnonmukaiset alueet kuten metsät ja niityt voisivat vastata nuorten mielenkiinnon kohteita ympäristönsuojelullisina kohteina enemmän kuin tavalliset rakennetut puistot. Samoin haitallisten vieraslajien poisto tai laittomien kaatopaikkojen siivoustyöt voisivat olla nuoria vapaaehtoistoimijoita houkuttelevia. Yhteistyön tekeminen koulujen, nuorisotalojen tai järjestöjen – esimerkiksi partion – kanssa voisi myös tuoda toimintaan enemmän nuoria osallistujia. (Koskela, 2014, s. 56)

Yeungin (2002, s. 45) tutkimuksen mukaan myös miehet kokevat naisia tavallisemmin, että heillä ei ole mitään annettavaa tai heillä ei ole mitään erityistä syytä olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaan. Miesten kynnys

vapaaehtoistoimintaan ei välttämättä ole kovinkaan korkea, tarvitaan ehkä vain sopiva tilaisuus tai sosiaalinen kontakti eli joko olemassa olevien tai uusien ystävien ja tuttavien välityksellä tapahtuva tiedon välitys. (Yeung, 2002, s. 45, 64).

Kaiken kaikkiaan reilu kymmenesosa kaikista suomalaisista kokee tärkeimmäksi syyksi vapaaehtoistoimintaan osallistumattomuuteensa sen, ettei heitä ole pyydetty mukaan. Se ei siis ole haluttomuutta tai passiivisuutta, he voisivat siis kannustettaessa hyvinkin innostua vapaaehtoistoinnasta. Ratkaisevaa mukaan saamiselle näillä henkilöillä voivat olla sosiaaliset verkostot ja ruohonjuuritason rekrytointi. Vapaaehtoistoinnin hyödyntämättömän rekrytointireservin voidaan siis nähdä olevan Suomessa varsin suuri. (Yeung, 2002, s. 46, 64)

Muut haasteet osallistumisessa saattavat liittyä joko osallistujiin itseensä, toiminnan organisointiin tai ristiriitoihin näiden kesken. Ongelmina voivat olla sekä liian vähäinen että liiallinen kiinnostus sekä osaamisen puute (Tolvanen, 2016, s. 60).

Asukkaiden aktiiviselle osallistumiselle voi myös olla liian vähän mahdollisuuksia muualla kuin omissa erillisissä projekteissaan. Osallistuminen ei kuitenkaan saisi olla pelkästään uusien projektien ohjelmassa, vaan julkishallinnon toimijoiden jokapäiväistä työtä. Ilman asukkaita ei ole kuntaa, ts. elinvoimainen ja innovatiivinen kunta tarvitsee aktiivisia kuntalaisia. He eivät yleensä ole kysymyksessä olevan asian asiantuntijoita ja ammattilaisia, mutta kokemuksellisen tiedon pitäisi löytää paikkansa prosessissa subjektiivisena ja paikallisena tietona, vaikka se ei olisikaan yleistettävissä. (Bäcklund, 2009, s. 51) Muutoin jätetään käyttämättä yhteisön voimavarat erityisesti hiljaisesta tiedosta (Voutilainen, 2007, s. 171).

Bäcklund (2009, s. 48–49) totesi tutkimuksessaan, että siitä, kenen tehtävänä on kuunnella kuntalaisia, on erilaisia tulkintoja, se miellettiin esimerkiksi joko luottamushenkilön tai kunnan viranhaltijoiden tehtäväksi. Uusia ammatteja onkin jo tähän syntynyt, esimerkiksi vapaaehtoiskoordinaattori tai yhteisöpedagogi, joiden tehtävänä voi toiminnan organisointi olla (Nieminen, 2019).

Julkisen puiston ylläpitotyön tekeminen kansalaistoimintana voi tuottaa hämmennystä tai vastustusta myös sitä palkkatyönä tekevissä: ammatti-puutarhuri voi ihmetellä, eikö hänen tekemänsä työ vaadi ollenkaan ammattitaitoa, kun sitä tekemään voi tulla kuka tahansa. Niemisen (2019) mukaan tätä hämmennystä voitaisiin estää korostamalla, että esimerkiksi puutarhureiden ammattitaitoa tarvitaan edelleen erilaisessa toiminnassa, kuten talkootoiminnan tai asukastoiminnan koordinoimisessa ja ohjaamisessa.

3.5 Osallistumisen tulevaisuuden näkymät

Kansalaisten osallistumisen tulevaisuuden näkymissä nousevat esiin niin yhteiskunnalliset muutokset kuin ilmastonmuutoskin.

Vapaaehtoistoimintaa on tarjolla enimmäkseen terveys- ja sosiaalialalla, kunnan tarjoamana useimmiten terveys- ja sosiaaliviraston tai nuorisotoimen tarjoamaa. Sen mahdollistaminen myös muuallakin on ajankohtaista, sillä elätettävien kansalaisten suhde tuottaviin on nousussa suurten ikäluokkien jäätyä eläkkeelle. (Koskela, 2014, s. 7)

Aaro Harjun (2005, s. 73) mukaan yhteisöllisyyden pitää Suomessa menestyäkseen jättää tilaa ihmisten yksilöllisyydelle, mahdollistaa moniarvoisuuden ja monikulttuurisuuden ja hyväksyä erilaiset yhteisöllisyyden muodot. Myös Helsingin kaupunginosayhdistykset Helka ry:n seminaarissa arveltiin, että tulevaisuudessa vapaaehtoistoinnassa ja erityisesti kansalaistoinnassa monipuolisuus tulee lisääntymään. Monet vapaaehtoisjärjestöt ovat käynnistyneet yhteiseksi koetun uhan kautta, ja kun uhka on poistunut, on mietitty ”mitähän nyt tehtäisiin?” Useimmiten on jatkettu yhdistystoimintaa erilaisten ajankohtaisten alueellisten aiheiden parissa tai otettu uusi rooli. Esimerkiksi ympäristöjärjestö Dodo ry on toiminut jo 25 vuotta ja sen ympärille kehittyy jatkuvasti uudenlaista toimintaa ja uusia yhden asian liikkeitä. (Tulikukka, 2019; Mäenpää, 2019).

Yhteisomistajuusajattelu on suunta, johon kaupunkikin joutuu ottamaan kantaa tulevaisuudessa (Mäenpää, 2019). Tähän voi liittyä myös julkisten tilojen vuokraus yksityistilaisuuksiin (Harmaala, Toivola, Faehnle, Manninen, Mäenpää & Nylund, 2017, s. 136). Sen pohjalta herää myös ajatus, että kaupungin pitäisi tuottaa hyvinvointia kaupunkilaisille, eikä vain tavoitella kaupungin kassaan parasta mahdollista tuottoa per neliö tilavuokrauksella. (Mäenpää, 2019)

Kansalaistoiminnan voi nähdä myös olevan menossa kohti tiedostavaa systeemistä muutosta, jossa ei vain perusteta ruokapiiriä vaan pyritään muuttamaan koko ruokaketju (Mäenpää, 2019). Kuitenkin, Helka ry:n seminaarissa nähtiin tulevaisuudessa olevan rooli myös perinteisillä kansalaisyhdistyksillä. Esimerkiksi kaupunginosayhdistykset voivat toimia kattojärjestönä ja rakentaa verkostoja. Ne voivat myös antaa resursseja muiden toimijoiden käyttöön – myös mainosresursseja. (Mikkilä, 2019)

Myös tutkimuksissa (Yeung, 2002, s. 64) korostuu se, että vapaaehtoistoimintaa tarvitaan monenlaisena ja -muotoisena, niin pitkäaikaisena kuin projektinomaisena toimintana. Vaikka organisoijat usein toivovatkin pitkäaikaisempaa sitoutumista toimintaan, kannattaa lyhytkestoisten projektien muodossa huomioida myös ne henkilöt, joilla olisi kiinnostusta vapaaehtoistoimintaan, mutta ei aikaa. Jos rekrytointi vapaaehtoistoimintaan onnistuu, positiivinen suhtautuminen siihen voi toteutua innostuksena lähteä mukaan. Rekrytoinnin onnistumiseksi tarvitaan yhteistyötä,

näkemyksiä ja innostusta niin yhteisöiltä kuin yksilöiltäkin (Yeung, 2002, s. 64–66).

Ilmastonmuutos tuo tulevaisuuden näkymiä myös julkisille tiloille kaupungissa, kuten viheralueille. Koska yksityinen kulutus ruokkii kestäväntöntä materiatuotantoa ja -kiertoa, on tulevaisuudessa hyödynnettävä julkisen tilan mahdollisuudet tehdä asioita näkyväksi. Viheralueet kaupungin julkisena tilana ovat siis luonnonvara, joka tulisi valjastaa ilmastopoliittisen ekologisen sopeuttamisen välineeksi elävöittämällä niitä ja kokoamalla samaan paikkaan monenlaisia toimijoita ja toimintoja. Urbaani luonto voisi olla tulevaisuudessa paikka, jossa eriytyneet elämäntyylit löytäisivät toimintakenttensä ja näin kohtaisivat toisensa. (Mäenpää, 2011, s. 124–125, 164)

3.6 Tunnistettuja osallistumisen malleja

Tutkimuksissa viheralueiden tai ylipäättään julkisen tilan vapaaehtoistoiminnassa korostuu sen toiminnallinen puoli – eli talkoot, tapahtumat ja muut kansalaisten pystyyn pistämät yhteisölliset tempaukset kuten vaikkapa kukkasipuleiden istuttaminen uhatuksi koetulle viheralueelle. Mäenpää (2011, s. 141) korostaakin, että julkinen tila on laaja vuorovaikutusjärjestelmä, jossa kommunikaation sijasta nousee tärkeäksi toiminta. Luontotalueet kaupungissa tekevät asuinympäristöstä viihtyisän ja toiminnallisen, tarjoavat alueita kestäväälle materia- ja energiakierrolle ja muodostavat uudenlaista puistoa, joka laajentaa kaupunkilaisten yhteistä tilaa ja mahdollisuutta toimia yhdessä (Mäenpää, 2011, s. 164).

Yksi esimerkki Suomessa käytössä olevista malleista on Espoossa vuonna 2014 käynnistetty Meidän puisto -hanke. Siinä vapaaehtoiset voivat esimerkiksi leikata nurmikkoa, raivata pensaita tai kaislikkoa tai kitkeä haitallisia vieraslajeja kotinsa lähellä julkisilla alueilla. Alueesta tehdään kirjallinen hoitosopimus, jossa määritetään hoidettavan alueen lisäksi vapaaehtoistoiminnan sekä kaupungin vastuuhenkilöt. Hoitosopimusalueet säilyvät normaalissa virkistys- tai ulkoilukäytössä. Näin kaupunkilaiset voivat tuottaa valitsemalleen alueelle korkeamman laatuluokan ylläpidon kuin mihin kaupungin resurssit riittäisivät. Tämä tapahtuu asukkaiden omasta aloitteesta ja ilman lisäkustannuksia kaupungille. Toimintaan osallistuneista jotkut hakevat alueelle arvonnousua, toiset lapsille leikkimahdollisuutta tai itselleen mielekäästä puuhaa. (Espoon kaupunki, n.d.)

Tolvanen (2016, s. 61, 65) määrittelee Helsingin puistoihin sovellettavaksi tutkimuksensa valossa seuraavia kansalaisten vapaaehtoistoiminnan osallistamisen malleja:

1. Alueittaiset kansalaishallitukset keräämään kootusti asuinalueilta kehitysideoita ja palautetta sekä kehittämään yhteistyöprojekteja, tai järjestämään esimerkiksi talkoita puistokummien kanssa.
2. Vapaaehtoiset puistoagentit tarkkailemaan ulkona liikkueensa puistoja ja keräämään kaupungille tietoa siitä, mitä puistoissa tehdään ja

mitä niihin halutaan, sekä millaisia yhteistyömahdollisuuksia tai tal-koita niihin voitaisiin tehdä.

3. Yritykset mukaan puiston toimintaan osallistumaan sen kehittämiseen, mikä voisi olla apuna niin yrityksen imagolle, kuin työntekijöiden virkistäytymiselle.
4. Uudet kohderyhmät mukaan laajempaan puistokummitoimintaan järjestöjen ja seurojen kautta ja huomioiden esimerkiksi vanhukset ja muut erityisryhmät.
5. Paikallinen vapaaehtoisista koostuva ryhmä kunnostamaan lähialuetta, esimerkiksi siistimään puistoa tai kehittämään sen oleskelu-alueita.
6. Itseään valvovissa puistoissa käyttäjät, kuten urheilu- ja kaupunkiviljelyyhdistykset pitämään huolta puiston alueista tekemällä kaupungin kanssa sopimuksen, jonka mukaan ne voivat käyttää alueita, kunhan järjestävät myös tietyn määrän kaikille avoimia tapahtumia.

Nämä kuusi Tolvasen (2016, s. 61, 65) mallia on otettu myös osaksi tämän opinnäytetyön tutkimusta, jossa teemahaastatteluilla selvitettiin kolmen eri organisaation vapaaehtoistoiminnan malleja sekä kysyttiin haastateltavilta ajatuksia Tolvasen malleista.

4 VAPAAEHTOISTOIMINTA KOLMEN ORGANISAATION NÄKÖKULMASTA

Tutkimus on rajattu koskemaan julkisia ja kaikille avoimia viheralueita, kuten kuntien hallinnoimat puistot ja muut viheralueet sekä hautausmaat. Yhteisenä tekijänä on siis vapaa pääsy kaikille ja ne ovat julkisen yhteisön, kuten kaupungin, kunnan tai seurakunnan omistamia ja hallinnoimia sekä verovaroin rakennettuja ja ylläpidettyjä.

Tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty esimerkiksi viljelypalstat ja siirtola-puutarhat, joiden yleiset alueet ovat kyllä kaikille avoimia, mutta joissa suurin osa niiden alueista on yksityisten henkilöiden hallinnassa olevia omia palstoja.

Myöskään viheralueiden suunnitteluun osallistumista ei opinnäytetyössä käsitellä. Kuntalaisten osallistuminen viheralueiden suunnitteluun on turvattu lainsäädännöllä ja sille on valtakunnallisia malleja. Tutkimukseen osallistuneissa organisaatioissa suunnitteluun osallistaminen toteutettiin organisaatiossa eri yksikössä ja siihen oli vakiintuneet käytännöt esimerkiksi kaavoituksen laadinnan yhteydessä.

Tässä luvussa esitellään tutkimukseen mukaan otetut kolme organisaatiota. Organisaatiot valikoituivat tutkimukseen mukaan sen perusteella, että niissä viheralueiden ylläpitoa toteutetaan kolmella toisistaan poikkeavalla tavalla. Helsingin kaupungilla ylläpidosta vastaa joko Helsingin

kaupungin rakentamispalvelun eli Staran yksiköt tai yksityiset urakoitsijat alueesta riippuen – suurin osa alueista on Staran vastuulla. Kalevankankaan hautausmaalla ylläpidon vastuut ovat kuten hautausmailla yleensäkin: haudan hoidosta vastaa haudanhaltija, mutta hän voi ulkoistaa vastuun ja tyypillisesti hän tekee sen tilaamalla haudanhoidon seurakunnalta maksullisena palveluna. Seurakunta vastaa myös yhteisten alueiden ylläpidosta hautausmaalla. Lahden kaupungilla ei ole omaa tuotantoa ollenkaan vaan kaikki katu- ja viheralueiden kunnossapito toteutetaan kilpailutettujen urakoitsijoiden kautta.

4.1 Helsingin kaupunki

Helsingin kaupungin hallinnossa kaupunkiympäristön toimialaan kuuluvat suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito, rakennusvalvonta sekä ympäristöön liittyvät palvelut. Toimiala on jaettu neljään kokonaisuuteen. Maankäyttö ja kaupunkirakenne -kokonaisuus sisältää mm. kaupunkitila- ja maisemasuunnittelun ja rakennukset ja yleiset alueet -kokonaisuus sisältää mm. rakennetun omaisuuden hallinnan sekä ylläpidon. (Helsingin kaupunki, kaupunkiympäristö, n.d.)

Hallinnollisesti Helsingin viheralueiden ylläpito jakautuu tilaaja-tuottajamalliin, jossa alueet on jaettu kaupungin oman rakentamispalveluliikeliiketo Staran sekä yksityisten tuottajien kesken. Helsingin uudessa strategiassa osallisuus on nostettu korkealle ja kaupunginhallitus sekä pormestarit ovat osallisuusmyönteistä. Tavoitteena on jatkuvasti lanseerata uusia toiminnan tapoja, joilla edistetään osallisuutta. Tästä yksi esimerkki on osallistuva budjetointi. (Koskela, haastattelu 27.9.2019)

Pääasialliset toimintamuodot Helsingin kaupungilla ovat puistokummitoiminta sekä talkoot. Kevätsiivoustalkoita yhteisillä alueilla on järjestetty jo 36 vuotta. Organisoituna toimintana vapaaehtoistoiminta Helsingin viheralueilla käynnistyi vuonna 2006. Se pohjautui edellisvuonna tehtyyn kaupunginvaltuuston aloitteeseen. Se oli toimintamuotona uutta suomalaisella vapaaehtoistoiminnan kentällä varsinkin, kun se on kunnan itsenäisesti organisoimaa ilman järjestöjen tukea. Samankaltaista toimintaa oli ollut Helsingissä jo vuodesta 1996 yksittäisen puiston osalta: silloin käynnistettiin Karhupuiston kummit -projekti, jossa turvattomaksi koettu puisto kunnostettiin yhteistyössä poliisin, kaupungin ja vapaaehtoisten voimin ja jonka ylläpitoa myös jatkettiin vapaaehtoisvoimin. Helsingissä on ollut myös erilaisia asukasyhteistyöprojekteja vuosikymmenien saatossa, mutta uutta puistokummitoiminnassa olivat toiminnan jatkuvuudelle olennainen pysyvä rakenne, toimintamallit, ohjeet, määrärahat sekä toimintaa ohjaavat henkilöt. (Koskela, 2014, s. 7, 22, 25, 37)

Puistokummit keräävät pääasiassa roskia, mutta työ voi olla myös esimerkiksi kitkemistä, haravointia, kesäkukkien, ruusujen tai pensaiden hoitoa. Kaikki viheralueiden hoitotyöt, joissa ei tarvitse moottoroituja työvälineitä, ovat niin sovittaessa mahdollisia. Vuonna 2011 Helsingin kaupungille

palkattiin vapaaehtoistyön koordinaattori koordinoimaan ja kehittämään toimintaa asukas yhteistyöstä vastaavana projektipäällikkönä (Koskela, Nummi & Partanen, 2019, s. 4, 8). Puistokummitoiminta on jatkuvaa toimintaa, johon osallistuvien toivotaan sitoutuvan vähintään vuodeksi oman jaksamisensa ja aikataulujensa mukaan. Osallistujat rekisteröidään kaupungin järjestelmään ja heidän toivotaan ilmoittavan tekemänsä tunnit ja alueet kerran vuodessa kaupungille. (Koskela, haastattelu 27.9.2019)

Lisäksi kaupunki järjestää talkoita, joihin niin puistokummit kuin muutkin alueensa ympäristön huolehtimisesta kiinnostuneet ovat tervetulleita (Kuva 5 alla). Talkoita ovat kevätsiivoustalkoot, vieraslajitalkoot, niittotalkoot sekä perinteiset Karhupuiston kesäkukkien istutustalkoot. Asukkaiden tai asukas yhdistysten aloitteesta on myös järjestetty erilaisia siistimistalkoita sekä vieraslajitalkoita. Lisääntyvässä määrin myös yritykset ottavat yhteyttä kaupunkiin halutessaan järjestää yleisillä viheralueilla henkilöstölleen vapaaehtoistoimintaa. (Koskela, haastattelu 27.9.2019)

Kuva 5. Kitkentätalkoot Helsingissä (Hyvä kasvaa Helsingissä, n.d.).

Helsingissä viheralueiden ylläpitoon osallistumisesta haastateltiin vapaaehtoistyön koordinaattoria Armi Koskelaa. Hän on ollut Helsingin kaupungin palveluksessa vuodesta 2001, jolloin hän puutarhuriksi valmistuttuaan aloitti työskentelyn Helsingin kaupungin rakentamispalveluissa Starassa. Kahdeksan vuotta ylläpitotöitä mm. tiiminvetäjänä tehtyään Koskela kiinnostui yhteisöllisyydestä ja opiskeli yhteisöpedagogiksi. Opintojen edetessä Koskela siirtyi kaupungilla silloiselle rakennusvirastolle hoitamaan käynnistysvaiheessa olevaa puistokummitoimintaa. Tällä hetkellä hänen nimikkeensä on vapaaehtoistyön koordinaattori ja kaupungin organisaatiouudistuksen jälkeen hän työskentelee kaupunkiympäristön toimialalla, jonne viheralueiden ylläpitotoiminta sijoittuu. (Koskela, haastattelu 27.9.2019)

4.2 Kalevankankaan hautausmaa

Hautausmaa on otettu mukaan tutkimukseen, sillä hautausmaat ovat tärkeä osa viheralueverkostoa Suomessa. Pienellä paikkakunnalla hautausmaa saattaa olla kunnan ainoita julkisia viheralueita. Hautausmaiden merkityksen puistoina ja ulkoilualueina voi huomata esimerkiksi opastetuilla kiertokävelyillä, jotka ovat erittäin suosittuja monilla paikkakunnilla.

Kalevankankaan hautausmaa sijaitsee Tampereella, jossa on seitsemän seurakunnan ylläpitämää hautausmaata. Kalevankankaan hautausmaa on noin 17 hehtaarin kokoinen alue ja sijaitsee noin kahden kilometrin päässä Tampereen keskustasta Kalevan kaupunginosassa. Hautausmaalla on neljä muistolehtoa sekä muistelupaikka muualle haudattujen vainajien omaisille. Vuonna 1918 hautausmaalla käytiin ankaria taisteluita, joista on edelleen nähtävissä jälkiä monissa hautakivissä. Hautausmaalla on sankarihautausmaan lisäksi sekä punaisten että valkoisten vainajien muistomerkit (Kuva 6 alla). (Tampereen seurakunnat, n.d.)

Kalevankankaan hautausmaa rajautuu tiilialtaan, eikä aluetta enää pysty laajentamaan. Hautoja palautuu seurakunnalle jonkun verran, mutta esimerkiksi tällä hetkellä ei uusia sukuhautoja ole ollenkaan myynnissä. (Putkonen, haastattelu 17.9.2019)

Kalevankankaan hautausmaasta on laadittu tamperelaisten merkkihenkilöiden hautapaikkojen kartta sekä hautausmaan puulajikartta. Puut ovat tärkeitä hautausmailla, sillä ne jäsentävät tiloja, ohjaavat kulkua ja lisäävät viihtyisyyttä. Lehtipuita istutettiin hautausmaiden ympärille jo 1800-luvulla, koska niiden uskottiin puhdistavan ilmaa ja maaperää haudoista leviävistä taudeista. Kalevankankaan hautausmaa perustettiin vuonna 1880. Se oli aluksi mäntymetsäinen ja kolkko alue, mutta jo kymmenen vuoden päästä siellä kasvoi istutettuja lehmuksia, koivuja, pihlajia, tuomia ja kuusia. Hautausmaiden hoito oli niihin aikoihin vasta alkutekijöissään, joten puiden istuttaminen oli ripille päässeiden nuorten vastuulla. Vasta toisen maailmansodan sankarihautojen perustamisen jälkeen hautausmailla alkoi suunnitelmallisempi hoito. Nykyään Kalevankankaan hautausmaa on vehreä ja puistomainen hautausmaa. (Tampereen seurakunnat, n.d.)

Kuva 6. Vasemmalla punaisten vainajien muistomerkki ja oikealla sankarihautausmaa Kalevankankaan hautausmaalla Tampereella (kuvat: Tuija Jakonen, 2019).

Kalevankankaan hautausmaan haastateltava oli työnjohtaja Aija Putkonen. Hänen vastuullaan on noin kolmannes alueen hoitohaudoista, joiden hoidon järjestämisestä hän hoitokaudella vastaa. Palkattuna kausityövoimaa Kalevankankaalla on 60–70 henkilöä keskellä hoitokautta ja noin 30 henkilöä alkukevästä ja loppusyksystä. Lisäksi kesäkaudella hoitovastuuseen kuuluu haustausten jälkeiset kunnostustyöt, kuten pintojen kunnostus sekä kivityöt, jotka hoituvat kausityövoimalla. Talven aikana hautausmaan töihin palkatuilla työntekijöillä kuuluvat lumityöt, hiekotukset, roska-astioiden tyhjennykset sekä hautaamiseen liittyvät asiat kuten uurnan kaivuut. Haudankaivuun hoitaa urakoitsija. (Putkonen, haastattelu 17.9.2019)

Kalevankankaalla ei juurikaan ole ylläpitoon liittyvää kansalaistoimintaa. Ainoa talkoohenkinen tapahtuma on joulun jälkeen tapahtuva muovikynttilöiden keräys haudoilta – partiolaiset ovat jo monena vuonna urakoineet kynttiläjätteen haudoilta ja erotelleet metallikannet. Tästä hyvästä he ovat saaneet pienen avustuksen toimintaansa. Putkosen tietämän mukaan joillakin maaseutumaisemmillä hautausmailla Tampereella ja lähikunnissa järjestetään hautausmaapäiviä, jolloin haravoidaan ja mahdollisesti istutetaan kukkiakin, mutta Kalevankankaalla sellaista ei ole. (Putkonen, haastattelu 17.9.2019)

Aija Putkonen on koulutukseltaan puutarhuri ja on työskennellyt Kalevankankaan hautausmaalla vakituisena työntekijänä vuodesta 2006 lähtien. Sitä ennen hän oli ollut Kalevankankaalla töissä yhden kesäkauden hautausmaan puolella sekä myös tehnyt opintoihin liittyvät harjoittelunsa hautausmaan yhteydessä aikoinaan toimineiden kausikasvien kasvatuksen kasvihuoneissa. Nykyään kausikasveja ei hautausmaalle enää itse kasvateta eivätkä kasvihuoneet ole käytössä, vaan odottavat purkamista ja alueen kaavoitusmuutosta. (Putkonen, haastattelu 17.9.2019)

4.3 Lahden kaupunki

Lahden kaupungilla ei ole omaa tuotantoa vaan kaikki katu- ja viheralueiden kunnossapito toteutetaan kilpailutettujen urakoitsijoiden kautta. Ylläpito-termin sijaan käytössä on kunnossapito-termi Infra-nimikkeistön mukaan. Kadun kunnossapitolain määritykset tulee ottaa huomioon, jolloin vihreän infran on mukauduttava sen reunaehtoihin. (Nurkkala, haastattelu 25.9.2019)

Lahden kaupunki kilpailuttaa pääsääntöisesti viiden vuoden välein laajat alueelliset kaupunkiurakat. Neljän laajan kaupunkiurakan lisäksi on muutamia erityiskohteita, joiden viheralueurakoitsijat kilpailutetaan erikseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Mukkulan kartanon ja tapahtumapuiston kunnossapito, maisemapeltojen kunnossapito ja hoito, luontoreittien ja laavujen hoito sekä rakennetun ympäristön puiden hoito. Viherrakennuttaminen kilpailutetaan erikseen omalla toimialallaan. Lahden kaupungin malli, jossa kaupunki toimii puhtaasti pelkkänä tilaajaorganisaationa, on harvinainen Suomen kunnissa. (Nurkkala, haastattelu 25.9.2019)

Lahden kaupungin viheralueilla osallistumisen malleja ovat perinteiset talkoot, jotka pääsääntöisesti ovat kevätsiivoustalkoita. Lisäksi on vieraslajitalkoita. Molemmissa tapauksissa aloite tulee joko asukasyhdistyksiltä tai yksittäisiltä kansalaisilta. Lisäksi kaupunki järjestää Kirkkopuiston harvointitalkoot sekä niittytalkoita. Lahdessa myös yksittäiset henkilöt siivoavat puistoja haluamanaan aikana ja haluamassaan paikassa, samantapaisella mallilla, kun Helsingin puistokummit. He ovat pääsääntöisesti entisiä asukaskummeja, jotka toimivat aiemmin muuallakin kuin vain puistoissa. Lahdessa toiminta ei kuitenkaan vaadi rekisteröitymistä, joten seuranta heidän tekemistään tunteista tai alueista ei ole. (Nurkkala, haastattelu 25.9.2019)

Lahden kaupungilla on järjestyhteistyötä Pikku-Vesijärven puistossa, jossa kaupungin työllistämisyksikön kautta toimii Inspis Lahti ry. Se on syrjäytymisuhan alla olevien nuorten työllistämiprojekti. Nuoret osallistuvat puiston puhtaanapitoon peruskunnossapidon apuna ja järjestävät siellä mm. ilmaiskonsertteja sekä erilaisia tapahtumia lapsille ja ruokatapahtumia (Kuva 7 alla). Puhtaanapidon lisäksi Inspiksen osallistujat ovat avuksi myös alueen valvonnassa, ikään kuin perään katsojina ja valistajina, sillä puisto on ollut aikoinaan rauhaton nuorten illanviettojen takia. (Nurkkala, haastattelu 25.9.2019)

Pikku-Vesijärven puisto sai Green Flag Award -palkinnon jo kolmannen kerran vuonna 2019. Englantilainen Keep Britain Tidy -organisaatio hallinnoi kansainvälistä Green Flag Award viheralueiden laadun tunnusta. Se on otettu käyttöön vuonna 1997 ja sen tarkoituksena on vakiinnuttaa yleiset standardit laadukkaasti ylläpidetyille viheralueille. Standardien merkitys nähdään siinä, että niiden avulla voi perustella alueiden vaatimaa rahoitusta ja ne voivat myös houkuttaa lisää käyttäjiä viheralueille.

Ensimmäisen kerran Suomessa Green Flag Award -tunnuksen sai vuonna 2016 Hämeen ammattikorkeakoulun Lepaan kampuksen puisto. Vuodesta 2019 alkaen Viherystöliitto ry on hallinnoinut Green Flag -hanketta Suomessa, jotta palkinto saavuttaisi tunnettavuutta Suomessa. Vuonna 2019 palkinto jaettiin kuudelle puistolle Suomessa. Pikku-Vesijärven vahvuutena on viihtyisä ja monipuolinen kaupunkipuisto, jossa on erilaisia osia rakennetusta perinteisestä puistosta tiheään kaupunkimetsään. (Viherystöliitto, n.d.)

Kuva 7. Vasemmalla opiskelijoiden sup-lautailua ja oikealla Inspis ry:n tapahtumamainos Pikku-Vesijärven puistossa Lahdessa (kuvat: Tuija Jakonen, 2019).

Lahden kaupungin haastateltava oli Seija Nurkkala, joka on työskennellyt kolme vuotta ylläpitohortonomina Lahden kaupungilla tilaajaorganisaatiossa. Hänen työhistoriansa julkisten viheralueiden hoidossa Lahdessa on alkanut jo 1980-luvun puolivälissä, jolloin hän valmistui ensin puutarhuriksi ja työskenteli tuotannossa eli viheralueiden hoitamisen parissa. Sen jälkeen hän työskenteli Lahden seudun kuntatekniikassa projektivastaavana ja viheralueiden kunnossapitovastaavana. Työnkuvaan kuului silloin mm. leikki- ja liikuntavälineiden kunnossapito, suunnittelu ja suunnitteluttaminen. Lahden kaupungin luopuessa omasta tuotannosta vuonna 2016 toiminta lakkasi, josta lähtien Seija Nurkkala on ollut kaupungin tilaajaorganisaation puolella vastaamassa viheralueiden kunnossapidon järjestämisestä. (Nurkkala, haastattelu 25.9.2019)

5 TEEMAAHAASTATTELUTUTKIMUS

Tässä luvussa kuvataan, miksi tutkimusta viheralueiden ylläpidon malleista tarvitaan sekä miksi tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu ja mitä ongelmia siinä saattaa olla. Lisäksi kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta.

5.1 Tutkimuksen tarve

Tarvetta kansalaisten osallistumiseen viheralueiden ylläpitoon on tutkittu Suomessa vähän. Kuitenkin, jos kokemuksellisen tiedon hyödyntäminen on tarpeellista suunnittelussa, voisi sen kuvitella tarpeelliseksi myös sen jälkeen, kun alue on käytössä. Kokemuksellisen tiedon hyödyntämisessä olisikin kyettävä hyödyntämään monenlaista tietoa erilaisista tietolähteistä. (Niemelä, Tyrväinen & Schulman, 2009, s. 15) Tämä luo osaltaan tarvetta kansalaistoimintaan viheralueilla.

Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) ja Viherympäristöliitto (VYL) toteuttivat elokuussa 2018 yhteistyössä Kaupunginpuutarhurien seuran kanssa kaupunginpuutarhureille kyselyn, jossa selvitettiin mm. voidaanko vapaaehtoistoiminta sisällyttää julkisen viheralueen strategiaan suunnitelmiin (ks. Liite 1). 78 % vastanneista vastasi tähän kysymykseen myöntävästi. Tarkentavassa avoimessa kysymyksessä ”miten?” selviää, että osalla vastaajista toimintaa jo on, esimerkiksi puistokummitoimintaa tai asukasyhdistysten hoitamia alueita. Mutta myös ratkaisumalleja vapaaehtoistoiminnalle toivottiin. Vastauksissa nousi esiin tarve vakiintuneille käytännöille, poliittiselle linjaukselle sekä toimiville malleille osallistumisessa.

Myös Kuulan (2019, s. 37) tutkimuksen mukaan viheralan ammattilaiset olivat sitä mieltä, että vapaaehtoistoimintaa voisi lisätä yleisten viheralueiden ylläpidossa, mutta siihen kaivattiin hyviksi havaittuja käytäntöjä. Kuula (2019, s. 37) ehdottaa, että käytössä olevat mallit kirjattaisiin kohdekohtaisiin puistojen hallinnointisuunnitelmiin, jolloin muut voisivat tutustua niihin ja benchmarkata omaan toimintaansa. Lisäksi Kuula (2019, s. 38) ehdottaa, että olisi hyvä tehdä toiminnallinen tutkimus, miten vapaaehtoistoiminta voitaisiin aloittaa organisaatioissa, sillä siihen on julkisella sektorilla useita erilaisia tapoja. Ainakin yksi tällainen tutkimus on hiljattain tehtykin: siinä Espoon kaupungille luotiin käsikirja vapaaehtoisten osallistumisesta kaupunkiympäristön hoitoon (Turkka, 2019, s. 44).

5.2 Tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimusmenetelmäksi tähän opinnäytetyöhön valittiin teemahaastattelu. Haastattelulla on hyvät mahdollisuudet motivoida kohdehenkilöitä vastaamaan ja siinä voidaan säädellä asioiden järjestystä toisin kuin kyselylomakkeella. Siinä voidaan myös syventää sen aikana esiin tulevia aiheita sekä esittää tarkentavia kysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme, 1995, s. 15) Teemahaastattelu on luonteva valinta silloin, kun kysymyksessä on vähän kartoitettu aihealue, kuten tässä tutkimuksessa osallistumisen mallit viheralueiden ylläpidossa, sillä olisi ollut vaikea tietää etukäteen vastausten suuntia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010, s. 205).

Kyselylomaketta ei valittu menetelmäksi, koska siinä vaikeutena on haastattelulomakkeen ja kysymysten muotoilu (Hirsjärvi & Hurme, 1995, s. 29). Valmiiden kysymysten ja vastausvaihtoehtojen miettiminen etukäteen

olisi ollut hankalaa ja ne olisivat voineet heijastaa liikaa tutkijan oletuksia. Strukturoimattomassa teemahaastattelussa haastattelulle pitää kuitenkin antaa riittävä aika haastattelun suunnitteluun ja sen tavoitteiden määrittämiseen, haastattelun tekemiseen, että myös sen jäsentämiseen jälkikäteen (Hirsjärvi & Hurme, 1995, s. 31, 40).

Teemahaastattelun vaikeimpia vaiheita on tiedon muuttaminen muuttujiksi. Se tehdään yleensä ottamalla yksi teema-alue kerrallaan käsiteltäväksi ja pohtimalla, mitkä näkökohdat olisivat relevantteja tapausten luokitteluksi. (Hirsjärvi & Hurme, 1995, s. 117)

Keskeisin tieteelliselle menetelmälle asetettava vaatimus on luotettavuus. Jos teemahaastattelussa ei pystytä tavoittamaan tutkittavasta ilmiöstä olennaisia piirteitä tai siitä ei pysty johtamaan teoriasta keskeisiä käsitteitä, on tutkimuksen käsitevalidius huono. Sen voi välttää suunnitteleamalla kategoriat ja ongelmanasettelu sekä haastattelurunko vahvasti. (Hirsjärvi & Hurme, 1995, s. 128–129)

Toinen ongelma voi olla teemaluettelo ja teema-alueita koskevat alustavat kysymykset. Jos ne eivät tavoita haluttuja merkityksiä, tutkimuksen sisältövalidius on huono. Sen voi varmistaa varautumalla tarpeeksi useaan kysymykseen ja riittäviin lisäkysymyksiin kultakin teema-alueelta. (Hirsjärvi & Hurme, 1995, s. 129)

5.3 Tutkimuksen toteutus

Haastatteluun valittiin kolme teemaa:

1. Miten kansalaisten osallistuminen on mukana ylläpidossa
2. Henkilöstön osaaminen
3. Kokemukset yleensä

Jokaisen teeman alle kerättiin muutama kysymys, joilla keskustelua haastattelutilanteessa johdateltiin. Lisäksi osaan kysymyksistä liitettiin lisäkysymyksiä, joiden oletettiin nousevan haastattelutilanteessa esille ilman, että niitä varsinaisesti tarvitsee esittää, mutta jotka tarvittaessa voisi esittää, jos keskustelu ei muutoin teemaan liittyen etene. Haastattelukysymykset ovat liitteessä 2.

Haastattelut suoritettiin syyskuun lopulla ja litteroitiin pääsääntöisesti haastattelua seuraavana päivänä. Litteroinneista koostettiin valittujen teemojen mukaisesti jokaisen haastattelun yhteenveto. Yhteenvedot ovat tässä opinnäytetyössä liitteinä (liite 3, 4 ja 5).

6 TEEMAAHAASTATTELUIJEN ANALYYSI

Luvussa 6.1 käsitellään teemahaastatteluissa esille nousseet mallit, jotka ovat jo käytössä vähintään yhdessä tutkimukseen mukaan otetussa organisaatioissa. Mallit on tyyteltä sen mukaan, ovatko ne kertaluonteista toimintaa kuten talkoot vai pitkäaikaista toimintaa, kuten Helsingin puistokummitoiminta. Kertaluonteiset mallit on jaoteltu lisäksi sen mukaan, minkä tahon aloitteesta ja järjestämänä ne toteutuvat. Pitkäaikaiset mallit taas on jaoteltu sen mukaan, ovatko ne yksittäisten vai ryhmien toimintaa ja ovatko ne paikkaan ja aikaan sitoutumatonta vai sidottua toimintaa.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa kansalaistoiminnan muodot oli jaettu vapaaehtoistoimintaan, talkootyöhön ja kansalaistoimintaan. Tätä jaottelua ei käytetty analyysissä, sillä kansalaistoiminnan piirteitä täyttäviä malleja ei juurikaan ollut toteutunut, ne jäivät lähinnä yksittäistapauksiksi ja täyttivät edellä kuvatun kaltaisen jaottelun mukaisesti esimerkiksi järjestön aloitteesta ja järjestämänä syntyneen lyhytaikaisen toiminnan määritelmän. Tällainen toiminta oli esimerkiksi Helsingin kaupungissa Tapanilassa metsäalueen muuttaminen metsäleikkipuistoksi aktiivisten alueen asukkaiden toimesta.

Luvussa 6.2 esitellään teemahaastatteluissa esille tulleet vapaaehtoistoiminnan kehittymisen esteet sekä missä tutkimukseen mukaan otetussa organisaatiossa ne esiintyvät. Esteet on tyyteltä sen mukaan, miten este vaikuttaa ja kohdistuuko se organisaatioon itseensä, vapaaehtoiisiin vai vapaaehtoistoiminnan kohteeseen.

Luvussa 6.3 on yhteenveto jokaisen teemahaastattelun lopuksi tehdystä Tolvasen (2016, s. 61, 65) mallien testauksesta haastateltavalla.

6.1 Käytössä olevat osallistumisen tavat

Haastatteluissa nousi esiin sekä projektinomaisia eli kertaluonteisia että myös pitkäaikaisia osallistumisen tapoja. Kertaluonteisia malleja eli talkoita oli käytössä kaikissa kolmessa organisaatiossa. Niillä oli leimallisesti toiminnan kohteen vuosien perinne, kuten Lahden kaupungissa Kirkkopuiston haravointitalkoot, Helsingin kaupungissa Kaivopuiston siistimistalkoot ja Kalevankankaan hautausmaalla muovikynttilöiden keruu joulun jälkeen. Toisistaan ne poikkesivat siinä, että Kalevankankaalla työ oli sovittu tehtäväksi järjestön, partiolaisten, aloitteesta ja järjestämänä, muualla talkoot järjestettiin avoimella kutsulla kaikille alueesta kiinnostuneille. Pääsääntöisesti talkoot ovat siivoustalkoita, mutta lisäksi sekä Helsingissä että Lahdessa järjestetään niittytalkoita, joissa urakoitsija on käynyt niittämässä niityn ja sen jälkeen talkoilla haravoidaan niittojäte pois. Helsingissä on myös perinteenä Karhupuiston istutustalkoot, joissa ison istutusalueen kesäukat on istutettu pääsääntöisesti vapaaehtoisten voimin.

Lisäksi sekä Helsingissä että Lahdessa on ollut kertaluonteisia talkoita, joissa aloite johonkin tiettyyn kunnostuskohteeseen on tullut aktiivisilta asukkailta tai asukasyhdistyksiltä. Tällaisia ovat olleet Lahdessa olleet Mukulan alueen penkkien lisääminen, jonka toteuttamisessa hyödynnettiin entisten asukaskummien kontakteja ja taitoja kyselyn tekemiseen penkkien sijainneista. Helsingissä on toteutettu Tapanilassa villiintyneen metsäalueen siistiminen metsäleikkipuistoksi, Sorsavuorenpuiston yrttitarhan siistiminen paikallisen asukasyhdistyksen aloitteesta (Kuva 8 alla) sekä leikkipuiston penkkien maalaaminen siellä toimivien ohjaajien aloitteesta ja toimesta.

Kuva 8. Sorsavuorenpuiston yrttitarhassa Helsingissä hopeamaruna on tukahduttanut muut istutukset. Kaupunki antoi luvan Eloa Herttoniemenrantaan -yhdistykselle siistiä yrttitarhaa Herttoniemenrantapäivänä elokuussa 2019. (Kuva: Tuija Jakonen, 2019)

Myös vieraslajitalkoisiin sekä Lahdessa että Helsingissä aloite tulee tyypillisesti muualta kuin kaupungin organisaatiosta. Lahdessa aloite näihin tulee yleensä asukkailta, jotka haluavat lähteä torjumaan tiettyä kasvia tiettyssä paikassa. Helsingissä vieraslajitalkoita organisoidaan sekä asukkaiden aloitteesta että myös yhdessä luonnonsuojelujärjestöjen kanssa, jolloin järjestö tekee aloitteen ja kaupunki fasilitoi talkoot.

Pitkäaikaisempia osallistumisen malleja oli Lahden kaupungilla asukasaktiivien (entiset asukaskummit) ja Helsingin kaupungilla puistokummien malleina. Molemmat ovat aikaan ja paikkaan sitoutumatonta yksittäisten henkilöiden toimintaa. Lahden ja Helsingin erona oli se, että Helsingissä toiminta vaati ilmoittautumisen ja myös tehtyjen tuntien seurannan, vaikka seuranta ei olekaan toteutunut toivotussa mittakaavassa. Lahdessa ei ole seurantaa asukasaktiivien tekemille tunneille eikä alueille, missä he toimivat – kaupunki saa tiedon ainoastaan silloin, kun kerätyt roskat eivät ole mahtuneet yleisiin roska-astioihin ja ne pyydetään hakemaan pois alueen urakoitsijan toimesta. Kalevankankaan hautausmaalla tähän

vertautuvaa toimintaa oli luvaton kansalaistoiminta, jossa yksittäiset ihmiset kunnostivat seurakunnalle palautusuhan alla olevia hautoja.

Ainoastaan Helsingissä nousi esille yksityisten yritysten kasvava kiinnostus vapaaehtoistoimintaan julkisilla viheralueilla. Tämä saattaa olla joko pitkäaikaista yksittäisten henkilöiden toimintaa (esimerkiksi UPM:n työntekijät saavat käyttää kahdeksan tuntia työaikaa vuodessa vapaaehtoistoimintaan) tai projektiluontoisia talkoita (esimerkiksi USA:n suurlähetystöllä oli Green Day -päivä, johon haluttiin sisällyttää yleisten rantojen siivous työntekijöiden toimesta). Jos yritysten kiinnostus vapaaehtoistoimintaan osuu vieraslajitalkoo aikaan, on kaupungin helppo järjestää heille tekemistä. Muutoin tarpeeksi roskaisten kohteiden löytäminen isolle henkilömäärälle heidän haluamanaan ajankohtana on ollut ongelmallista. Urakoitsijamalliin ei olla myöskään saatu sovitettua yritysten henkilöstön toimintaa niin, että henkilöstöllä olisi joku vapaaehtoistoinnin muoto, jota he voisivat käydä toteuttamassa paikkaan sitoutumattomasti kukin omalla aikataulullaan. Esimerkiksi UPM:n henkilöstö olisi halunnut tulla istuttamaan kesäkukkia Töölönlahden puistoon, mutta sitä ei saatu sovitettua urakoitsijan aikatauluun.

Aikaan ja paikkaan sitoutunutta pitkäaikaista ryhmän toimintaa on Helsingissä kaupunginpuutarhassa erityisten puistokummien toimesta. Tehtävään sitoutunut puistokummiryhmä hoitaa ruusutarhaa sen kukinta-aikana. Se tehdään poikkeuksellisesti urakoitsijan työajalla ja etukäteen sovittuna aikana, jotta urakoitsija on ohjaamassa toimijoita. Ruusutarhan hoitamisessa vapaaehtoisvoimin on vuosien perinne ja sen onnistumisessa on ollut avainasemassa alueen urakoitsijat, jotka ovat suhtautuneet aina asiaan myönteisesti ja hoitaneet oman osuutensa niin hyvin, että vapaaehtoiset kokevat olevansa tervetulleita.

Kuva 9. Inspis ry: kesäkahvila Pikku-Vesijärven puistossa Lahdessa (kuva: Tuija Jakonen, 2019).

Pitkäaikaisena ryhmien toimintana, joka on aikaan ja paikkaan sitoutunutta, on myös Lahden kaupungin yhteistyö Pikku-Vesijärven puistossa, jossa Lahden kaupungin työllistämisyksikön kautta toimii Inspis Lahti ry. Kaupungilla on ollut jo muutaman vuoden sopimukseen perustuvaa

yhteistyötä – sitä ennen toimintaa oli ilman sopimusta. Inspiksellä on tapahtumille puistossa tietty toiminta-alue ja he ovat saaneet käyttöönsä entisen kesäteatterin lippukassan, jossa he pitävät kesäkahvilaa (Kuva 9 yllä).

Teemahaastattelujen pohjalta tehtiin yhteenveto (Taulukko 2) käytössä olevista vapaaehtoistoiminnan malleista tutkimuksessa mukana olleista organisaatioista.

Taulukko 2. Osallistumisen tavat Helsingin kaupungissa, Kalevankankaan hautausmaalla ja Lahden kaupungissa.

Kesto	Malli	Helsingin kaupunki	Kalevankankaan hautausmaa	Lahden kaupunki
Kertaluonteinen	Talkoot oman organisaation aloitteesta ja järjestämänä	x		x
	Talkoot asukkaiden aloitteesta ja järjestämänä	x		x
	Talkoot järjestön aloitteesta ja järjestämänä	x	x	
	Talkoot yrityksen aloitteesta työhyvinvointitapahtumana	x		
Pitkäaikainen	Yksittäisten henkilöiden aikaan ja paikkaan sitoutumaton toiminta	x	x	x
	Yksittäisten henkilöiden aikaan ja paikkaan sidottu toiminta	x		
	Ryhmien aikaan ja paikkaan sidottu toiminta	x		x

Eniten samaan kategoriaan sijoittuvia toimintoja oli Lahden ja Helsingin kaupungilla: kertaluonteisista talkoot oman organisaation ja asukkaiden aloitteesta ja järjestämänä sekä pitkäaikaisena yksittäisten henkilöiden aikaan ja paikkaan sitoutumaton toiminta sekä ryhmien aikaan ja paikkaan sidottu toiminta. Yksittäisten henkilöiden aikaan ja paikkaan sitoutumaton toiminta toteutui omalla tavallaan lisäksi myös Kalevankankaan hautausmaalla asukasaktiivisena, eli se oli ainoa mallityyppi, joka oli toteutunut kaikissa kolmessa organisaatiossa – vaikkakaan ei Kalevankankaalla toivotuna toisin kuin Helsingissä ja Lahdessa.

Pitkäaikaista ryhmien aikaan ja paikkaan sidottua toimintaa oli Helsingissä kaupunginpuutarhan ruusutarhan puistokummiryhmän toimesta sekä Lahdessa Pikku-Vesijärven puiston yhteistyötä Inspis ry:n kanssa. Kertaluonteisista talkoista yrityksen aloitteesta tapahtuva työhyvinvointitapahtuma oli toteutunut ainoastaan Helsingissä. Samoin yksittäisten henkilöiden aikaan ja paikkaan sidottu toiminta tuli esille haastatteluissa ainoastaan Helsingissä, jossa erityiset kotakummit tekevät työnsä täysin itsenäisesti ja pitävät kunnia-asianaan, että jokaiseen viikonloppuvuoroon saadaan vapaaehtoinen paikalle (Koskela, haastattelu 27.9.2019).

6.2 Osallistumisen kehittymisen esteet

Vaikka osallistumisen malleja oli käytössä eri tyyppisiä eri organisaatioissa hyvin vaihtelevasti, kehittymisen esteitä nousi samanlaisina esille jokaisessa haastattelussa. Kaikkien haastateltujen organisaatioissa osallistumisen kehittymisen esteitä olivat vastuu- ja vakuutusksymykset, toiminnan sovittaminen urakkamaailmaan tai urakoitsijan asenne, liian vähäisen tai liiallisen omistajuuden kokeminen julkisista viheralueista, toiminnan keskittyminen liiaksi puhtaanapitoon sekä julkisen alueen muuttuminen yksityiseksi esimerkiksi sponsoroinnin kautta.

Myös toiminnan mittaamisen ongelmien voidaan nähdä olevan kehittymisen esteenä kaikissa tutkimukseen mukaan otetuissa organisaatioissa, vaikka se nousi esiin haastattelussa vain Helsingin kaupungilla. Tämä johtuu siitä, että Helsingissä ainoana tutkimukseen mukaan otetuista organisaatioista osallistujamäärien sekä tehtyjen tuntien mittaamiseen oli edes pyrkimystä toisin kuin muissa organisaatioissa.

Lahden kaupungilla kehittymisen esteenä oli myös resurssien puute toiminnan koordinoinnissa ja viestinnässä sekä liian vähäinen osallistujamäärä. Vapaaehtoistoimintaan kohdennettujen resurssien puutteiden voidaan nähdä johtavan suoraan liian vähäiseen osallistujamäärään talloissa.

Helsingin ongelmana ei ollut liian vähäinen osallistujamäärä, päin vastoin siellä kehittymisen esteenä oli sopivien kohteiden löytämisen hankaluus halukkaille vapaaehtoistyön tekijöille. Lisäksi Helsinki erottui kahdesta muusta tutkimukseen mukaan otetusta organisaatiosta siinä, että siellä kehittymisen esteenä oli historian saatossa syntynyttä kitkaa yhteistyössä järjestöjen kanssa. Järjestöt ovat perinteisesti asennoituneet kaupungin vastustajiksi ja niiden toiminta on kohdistunut kaupungin toimintamallien muuttamiseen eikä niinkään yhteistyössä toimimiseen kaupungin kanssa.

Kalevankankaan hautausmaalla vapaaehtoistoiminnan kehittymisen esteeksi nousi myös alueen erityispiirteiden huomioimisen hankaluus toiminnassa. Hautausmaa on viimeinen leposija sinne haudatuille ihmisille, joiden omaiset saattavat pahastua herkästi poikkeuksellisesta toiminnasta haudoilla tai niiden lähistöllä. Tietotaso ei kaikilla ole hyvä siitä, mitä hautausmailla voidaan tehdä ja mitä siellä ei voida tehdä. (Putkonen, haastattelu 17.9.2019) Tähän liittyen Kalevankankaalla toiminnan kehittymisen esteenä voidaan nähdä olevan myös sopivien kohteiden löytäminen vapaaehtoistoiminnalle.

Teemahaastattelujen pohjalta tehtiin yhteenveto (Taulukko 3) esiin tulleista vapaaehtoistoiminnan kehittymisen esteistä, mihin este vaikuttaa ja missä organisaatioissa estettä esiintyi.

Taulukko 3. Kehittymisen esteet kansalaisten osallistumiseen viheralueilla.

Vaikutus	Este	Miten este vaikuttaa	Missä organisaatioissa este on havaittu		
			Helsingin kaupunki	Kalevankankaan hautausmaa	Lahden kaupunki
Omaan organisaatioon	Vastuu- ja vakuutusksymykset	Vapaaehtoiselle ja/tai toiminnan kohteelle tapahtuvien vahinkojen korvausten maksuvastuun välttely supistaa toiminnan järjestämistä.	x	x	x
	Toiminnan mittaamisen ongelmat	Vapaaehtoistoiminta näyttäytyy organisaatiossa ainoastaan kuluina, eikä sen tuomia tuotteita voi todentaa.	x	x	x
	Liian vähäinen osallistujamäärä	Ei saada toteutettua toivottuja töitä vapaaehtoistoiminnalla.			x
Vapaaehtoisiin	Resurssien puute toiminnan koordinoinnissa ja viestinnässä	Toimintaa ei pystytä järjestämään tarpeeksi tai siihen ei saada osallistujia tarpeeksi.			x
	Toiminnan sovittaminen urakkamaailmaan tai urakoitsijan asenne	Vapaaehtoiset eivät pääse toteuttamaan toimintaa tai he eivät tunne itseään tervetulleiksi.	x	x	x
	Liian vähäisen omistajuuden kokeminen viheralueista	Vapaaehtoistoimintaan ei ole halukkuutta, koska siitä katsotaan jo maksetun verorahoilla.	x	x	x
	Toiminnan keskittyminen liiaksi puhtaanapitoon	Kaikille toimintaan halukkaille ei löydy mieleistä toimintaa.	x	x	x
	Sopivien kohteiden löytämisen hankaluus toiminnalle	Vapaaehtoistoiminnan potentiaali jää hyödyntämättä tai aiheuttaa turhautumista.	x	x	
	Yhteistyön kitka järjestötoiminnassa	Järjestöyhteistyön potentiaali jää hyödyntämättä vapaaehtoistoiminnassa.	x		
Toiminnan kohteeseen	Alueen erityispiirteiden huomioiminen hankalaa toiminnassa	Erytispiirteiden esimerkkinä hautausmaa, jossa toimintaa rajoittaa haudanhaltijoiden toiveet, mikä ei ole jokaisen tiedossa.		x	
	Julkisen alueen muuttuminen yksityiseksi esimerkiksi sponsoroinnilla	Mainoskylttien salliminen ja organisaation mahdollisuus ottaa lahjoituksia vastaan vaatisi periaatepäätöksiä tai muutoksia.	x	x	x
	Liiallisen omistajuuden kokeminen viheralueista	Viheralueet eivät säily kaikille avoimina.	x	x	x

Omaan organisaation vaikuttavia kehittymisen esteitä ovat vastuu- ja vakuutusksymykset, toiminnan mittaamisen ongelmat sekä liian vähäinen osallistujamäärä. Vapaaehtoisiin vaikuttavat esteet ovat resurssien puute, urakkamaailmaan sovittamisen ongelmat, liian vähäisen omistajuuden kokeminen, toiminnan yksipuolisuus, sopivien kohteisen löytämisen ongelmat sekä yhteistyön kitka järjestötoiminnassa. Toiminnan kohteeseen vaikuttavia esteitä ovat alueen erityispiirteiden huomioimisen hankaluus, julkisen alueen muuttuminen yksityiseksi tai liiallisen omistajuuden kokeminen julkisesta viheralueesta.

6.3 Tolvasen mallien testauksen yhteenveto

Teemahaastattelun loppuksi kysyttiin Veera Tolvasen (2016, s. 61, 65) diplomityössä suosittelmien vapaaehtoistoiminnan mallien pohjalta, miten ne soveltuisivat haastateltavan mielestä heidän omalle toiminta-alueelleen tai julkisille viheralueille yleensä (ks. Tolvasen mallien esittely tässä opinnäytetyössä kpl 3.6, s. 17). Alla olevaan taulukkoon on kiteytetty haastateltujen ajatukset siitä, olisiko ehdotettu malli mahdollinen vai ei, tai onko se jo käytössä.

Taulukko 4. Tolvasen mallien testaus.

Malli	Helsingin kaupunki	Kalevankankaan hautausmaa	Lahden kaupunki
1. Kansalaishallitukset	käyttöä ollaan suunnittelemassa	mahdollinen	mahdollinen, aiemmin ollut jollain tasolla
2. Puistoagentit	mahdollinen / käytössä muualla kuin vain puistoissa	mahdollinen	mahdollinen, pienimuotoisena jo toteutuu
3. Yritysyhteistyö	mahdollinen tietyn edellytyksin	ei mahdollinen paitsi testamenttilahjoituksina	vaatisi periaatepäätöksen, työtoimintana kannatettavaa
4. Puistokummien uudet kohderyhmät	käytössä	ei sellaisenaan mahdollinen	mahdollinen, tietynlaisena jo toteutuu
5. Vapaaehtoisryhmän kunnostusprojektit	käytössä yksittäistapauksina	osittain käytössä	mahdollinen
6. Itseään valvova puisto	mahdollinen liikuntapalveluissa, ei viherpalveluissa	ei sellaisenaan mahdollinen	käytössä jollain tasolla

Tolvasen (2016, s. 61, 65) malleista mahdollisuuksia näkivät kaikki sekä kansalaishallituksissa, puistoagenteissa ja vapaaehtoisryhmän kunnostusprojekteissa – osittain niitä oli myös jo käytännössä. Kalevankankaan hautausmaalla puistokummitoiminta uusilla kohderyhmillä ei tuntunut mahdolliselta toteuttaa, Helsingin kaupungilla se oli jo käytössä ja Lahden kaupungillakin mahdollinen, jos asukaskummitoimintaa saataisiin uudelleen herätellyksi.

Yritysyhteistyö sai kaikki haastatellut epäileväisiksi, mikäli kyseessä olisi sponsorointi, jossa yrityksen motiivina olisi saada nimensä esille esimerkiksi mainostauluille. Sen sijaan työhyvinvointipäivien tai yritysten työntekijöiden vapaaehtoistyötuntien tekemisessä se nähtiin täysin mahdollisena. Itseään valvova puisto herätti myös epäilyjä, olisiko se mahdollista toteuttaa haastateltujen organisaatioiden hallinnoimilla viheralueilla. Kuitenkin, Lahden kaupungilla sen voidaan ajatella jo olevan käytössä jollain tasolla Pikku-Vesijärven puistossa Inspis ry:n toimintana, mutta Helsingissä haastateltu koki sen enemmänkin liikuntapaikoille sopivaksi toiminnaksi kuin viheralueille sopivaksi. Kalevankankaan hautausmaalla ei itseään valvovan puiston ajatus tuntunut olevan mahdollinen toteuttaa ollenkaan.

7 TEEMAHAASTATTELUIJEN TARKASTELU

Tässä luvussa tarkastellaan haastatteluissa esille nousseita aiheita arvioiden niitä mm. kirjallisuuslähteisiin perustuen.

Kaikissa haastatteluissa nousi esille se, että viheralueiden vapaaehtoistoiminnassa on tärkeää muistaa, ettei sillä pyritä korvaamaan ammattilaisten tekemää työtä ja saamaan aikaan säästöjä vaan kaiken työn tulisi olla sellaista, jota ei pystyittäisi palkkatyönä tekemään esimerkiksi rajallisten resurssien vuoksi. Yeungin (2002, s. 11) mukaan tämä juontaa juurensa 1990-

luvun alun talouslamasta, jolloin vapaaehtoisuus toivotettiin tervetulleeksi laajasti eri aloilla. Edelleenkin, lähes 30 vuoden jälkeen, Yeungin (2002, s.11) mukaan Stakesin tutkimustulokset (Karjalainen & Saranpää, 2002) osoittavat, että epävirallinen apu ja vapaaehtoistoiminta täydentävät tai jopa korvaavat puutteita, joita mm. julkisen sektorin toimintaan liittyy.

Kuitenkin esimerkiksi roskien kerääminen vapauttaa ammattilaiset tekemään enemmän ammattitaitoa vaativia toimenpiteitä. Vapaaehtoistoiminnan tavoitteena on entistä paremmin hoidetut yleiset alueet, josta on hyötyä ja iloa kaikille kaupunkilaisille. (Koskela, 2014, s. 27) Sen ei kuitenkaan tarvitsisi olla pelkkää roskien keräämistä. Kausityöläiset, joilla ei ole puutarha-alan koulutusta tai kokemusta, koulutetaan varsin nopeasti viheralan yrityksissä ylläpitotyöhön (Koskela, haastattelu 27.9.2019). Myös Sanna Kuulan (2019, s. 21) mukaan Birkenhead Parkin puistonjohtaja Davies (haastattelu 18.6.2018) totesi, että ohjatusti osaa kitkeä kuka tahansa, ei siihen tarvita puutarhakouluja.

Ongelmana nähdään kuitenkin se, jos vapaaehtoiset eivät sitoudukaan toimintaan. Esimerkiksi Helsingissä on joskus kokeiltu kesäkukkien hoitoa vapaaehtoisvoimin, mutta koska päiväsaikaan työssä olevat kaupunkilaiset harvoin näkevät kaupungin vihertyöntekijöitä niitä hoitamassa, ei asiaan perehtymätön ihminen ymmärrä, kuinka paljon työtä kesäkukkien hoidossa on (Koskela, haastattelu 27.9.2019). Toisaalta, jos pitkäaikaisempiin hoitotoimiin saataisiin vapaaehtoisia sitoutumaan, lisäisikö se arvostusta vihertyöntekijöiden työtä kohtaan?

Viheralueiden ylläpitoon kuuluu sellaisia työtehtäviä, joissa hyvin itseohjautuva toiminta aivan alusta asti on mahdollista, toisin kuin esim. sosiaali- ja terveystalouden vapaaehtoistoiminnassa. Roskien poiminnan lisäksi tällaisia ovat rikkakasvien ja vieraslajien kitkentä sekä alkuopastuksen jälkeen esimerkiksi pensaiden siistiminen vaikkapa kulkuteillä. Koskelan (2014, s. 43) teettämästä kyselystä nousi esille, että itsenäistä toimintaa on pidetty jopa hyvänä asiana eli osa Helsingin puistokummeista on halunnut toimia täysin itsenäisesti ja vapaasti ilman minkäänlaista yhteyttä kaupungin organisaatioon. Armi Koskelan (2014, s. 43) mukaan Sorrin (1998, s. 96) tutkimuksessa jo 1980-luvun loppupuolella saksalaiset tutkijat arvioivat, että tulevaisuudessa on kysyntää ajallisesti hyvin joustavalle ja itseohjautuvalla vapaaehtoistoiminnalla, joka on löyhästi organisoitua ja hyvin kevyesti hallinnoitua. Tähän tarpeeseen voi osittain vastata myös nykypäivän kansalaisaktivismi, jossa ei lupia kysellä, vaan tehdään ja toimitaan maanomistajalta kysymättä, mikäli matalan kynnyksen vapaaehtoistoimintaa ei ole maanomistajan luvalla tarjolla tätä tarvetta täyttämään.

Varsinkin itseohjautuvassa toiminnassa kaikki haastateltavat nostivat esille myös vastuu- ja turvallisuuskysymys sekä niihin liittyvät vakuutukset. Tässä on hiukan ristiriitaa sen suhteen, että Suomi koetaan osittain holhousyhteiskunnaksi, jossa suojellaan aikuisia ihmisiä, kuin he olisivat mistään mitään tietämättömiä lapsia, mutta toisaalta vastuu halutaan pois

vapaaehtoisia työllistävältä organisaatiolta esimerkiksi huolehtimalla, että vakuutukset ovat kunnossa. (Koskela, haastattelu 27.9.2019) Tämä voi myös rajoittaa halukkuutta ottaa mukaan vapaaehtoistoimintaan erityisryhmiä, kuten lapsia, vanhuksia, liikuntarajoitteisia sekä ehkä myös henkilöitä, joiden kanssa ei löydy yhteistä puhuttua kieltä. Erityisryhmille julkisissa tiloissa tapahtuva toiminta muiden kanssa saattaisi kuitenkin olla tärkeää.

Selkeän vapaaehtoistoiminnan tarpeen kaikki haastattelijat näkivät vieraslajien torjunnassa jo sen takia, että volyyymi siinä on niin suurta, ettei sitä ole järkevää järjestää pelkästään palkatun henkilöstön toimesta. Ympäristötietoisuuden herääminen uudessa sukupolvessa oli myös nähtävissä haastateltavien mielestä vieraslajitalkoiden suosiossa. Nurkkala (haastattelu 25.9.2019) totesi kuitenkin, että Lahden kaupungilla on tässä vapaaehtoistoiminnan tehostamisen tarve, jotta saadaan mukaan talkoolaisten sukupolvenvaihdokseen uuden sukupolven ympäristöarvojen herättämät aktivistit.

Yeungin (2002, s. 56) mukaan 15–24 -vuotiaista lähes kaksi viidestä on mukana vapaaehtoistoiminnassa ja lisäksi lähes kaksi kolmesta vapaaehtoistoiminnan ulkopuolisesta nuoresta olisi halukas tulemaan mukaan toimintaan, mikäli heitä siihen pyydetäisiin. Tämä on enemmän, kuin kaikkien vastaajien keskiarvot. Vapaaehtoistoiminnan kannatus nuorten keskuudessa on siis varsin vahvaa ja se onkin nuorille usein varteenotettava osallisuuden ja vaikuttamisen kanava. (Yeung, 2002, s. 56) Nuoret eivät ole välttämättä kohdeorientoituneita, sillä he näkevät vapaaehtoistoiminnan ominaispiirteinä ja ytimenä itse tekemisen, eivät niinkään tietyn toimintamuodon tai järjestön. He ovat kuitenkin muita epätietoisempia vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksistaan, joten erityisesti heille suunnattua informaatiota sekä kannustusta tarvitaan. (Yeung, 2002, s. 57)

Hedelmällisintä kaikkien haastateltavien mielestä on se, jos aloite vapaaehtoistoimintaan tulee asukkailta itseltään, koska silloin he ovat jo saaneet siihen herätteen, eikä se tule ikään kuin ylhäältä annettuna. Tämänkaltaisen toiminta täyttää kansalaistoiminnan piirteet, mutta toistaiseksi se on jäänyt haastatelluissa organisaatioissa yksittäistapauksiksi ja esimerkiksi Helsingissä on vaatinut suunnatonta sinnikkyyttä aktiiveilta, jotta se on saatu järjestymään. Asukkaiden aloitteesta syntyneen toiminnan nähtiin luovan aktiivisen tekemisen kautta omistajuutta ja yhteisistä alueista välittämistä ja sitä myötä esimerkiksi roskaamisen vähenemistä. Koskelan (haastattelu 27.9.2019) mukaan ihminen ottaa niin paljon vastuuta, kuin hänelle antaa. Kansalaistoimintaa pyritään rajoittamaan myös ehkä siksi, ettei omistajuuden tunteesta tule liian voimakasta, jolloin yhteiset alueet eivät säilyisi yhteisinä. Tästä esimerkkinä oli Helsingissä Karhupuiston kummit, jotka pitivät puistoa omanaan ja saattoivat ajaa nurmikolla rauhassa istuskelevia kaupunkilaisia pois puistosta (Koskela, haastattelu 27.9.2019). Kuitenkin tilausta kansalaistoiminnalle, joka lähtee järjestöjen tai aktiivisten ihmisten aloitteesta, on enemmän, kuin sitä toistaiseksi toteutuu.

Lahden kaupungissa sitä rajoittaa toimintaa organisoivan resurssin puute, Helsingissä sopivien kohteiden löytyminen tai toiminnan sovittaminen urakoitsijoiden toimintaan ja Kalevankankaan hautausmaalla se ei ole noussut edes esille – sitä esiintyy kuitenkin maaseutumaisilla hautausmailla, eli se ei ole vierasta myöskään hautausmaaympäristössä.

Kaikissa haastatteluissa nousi jollain tasolla omistajuudesta esille se, että meillä on ikään kuin välissä ollut sukupolvi, joka ei ole kokenut yhteisistä viheralueista omistajuutta, vaan on ollut sitä mieltä, että he ovat jo verorahoin niiden hoidosta maksaneet. Kalevankankaan hautausmaalla Putkonen (haastattelu 17.9.2019) näki omistajuuden vielä elävän maaseutumaisilla hautausmailla, mutta ei kaupungissa. Myös Yeungin (2002, s. 21, 27) tutkimuksessa nousi esiin vapaaehtoistoiminnan yhdistäminen maaseudulla selkeästi perinteiseen elämänpiiriin eli suomalaisessa kulttuurissa voimakkaana elävään talkoohenkeen. Urbaaneilla alueilla vapaaehtoistoiminta sen sijaan mielletään joko tiettyjen toiminnan kohteiden kautta tai jonakin hyvänä asiana (Yeung, 2002, s. 21). Nylundin & Yeungin (2005, s. 16) mukaan vapaaehtoistoiminnan on väitetty joskus olevan sisäänpäin suuntautunutta ja paikalleen pysähtynyttä paluuta talkooromantiikkaan. Heidän kysymykseensä siitä, onko tämä myös toimijoiden kokemus vai näyttäytykö vapaaehtoisuus heille dynaamisena, muutokseen pyrkivänä tavoitteellisena toimintana, voi haastateltujen kokemus sukupolvenvaihdoksesta osittain antaa vastauksen. Haastatellut kun näkivät uuden sukupolven jo aktivoituneen tai olemaan vähitellen aktivoitumassa ympäristötietoisuuden heräämisen myötä.

Vapaaehtoistoiminnan olisi syytä olla myös mitattavissa, jotta se ei näyttyisi kaupungille vain kuluina, vaan sille voisi laskea arvon. Koskelan (haastattelu 27.9.2019) mukaan vapaaehtoisilta pitää voida myös olettaa jotain, esimerkiksi puistokummeilta raportointia tekemistään tunteista tai tapahtuman järjestäjiltä sotkujen siivoamista tapahtumien jälkeen. Koskela (haastattelu 27.9.2019) myös painotti, että vapaaehtoistoiminta ei saa tuoda yksityisille tuottajille hyötyä niin, että vapaaehtoiset tekisivät työtä, josta heille urakkasopimuksen mukaan maksetaan. Mikäli vapaaehtoistoiminta olisi mitattavissa niin talkoiden kuin yksittäisten aktiivisten toimijoiden toiminnan osalta, olisi varmasti myös helpompi todentaa se, että he eivät ole tehneet työtä, joka olisi kuulunut urakoitsijalle.

Urakkamaailmassa nähtiin ongelmana esimerkiksi talkoiden sovittaminen urakoitsijan aikatauluun. Se ei ole mahdotonta, mutta se vaatii työtä. Tämä työ jää varmasti usein tekemättä, jos esimerkiksi palkattua vapaaehtoistyön organisoijaa ei ole, kuten Lahden kaupungilla. Vapaaehtoistoiminnan laajeneminen voidaan nähdä uusien ammattiryhmien ja -nimikkeiden kehittämisen mahdollisuutena, mm. vertaisohjaaja (Nylund & Yeung, 2005, s. 19). Myös Kuulan (2019, s. 38) tutkimuksessa tuli esiin tärkeänä seikkana, että vapaaehtoistoimintaa tulisi koordinoida innovatiivisen, motivoituneen ja toimintaan sitoutuneen työntekijän tai tiimin toimesta, jolla on sekä valtaa että riittävästi resursseja tehtävän hoitamiseen. Kuula (2019,

s. 38) ehdottaa organisaatioiden verkostoitumista vapaaehtoistoimintaa kehittäessään parhaan arvon saavuttamiseksi. Vapaaehtoiskoordinaattorin ei toki ole järkevää jokaista toivetta toteuttaa ja sovittaa urakoitsijan aikatauluun, mutta hänellä on mahdollisuus poimia asukkaiden toiveista toteutuskelpoiset paljon paremmin, kuin jos joku joutuisi hoitamaan asiaa oman työnsä ohella.

Eroja haastateltujen organisaatiossa oli mm. siinä, että Kalevankankaan hautausmaalla ja Lahden kaupungissa järjestöille maksetaan avustus heidän vapaaehtoistoinnastaan. Helsingin kaupunki ei tue järjestöjen varainhankintaa rahallisesti heidän tekemänsä vapaaehtoistoinnin perusteella (Koskela, haastattelu 27.9.2019). Kuntien ja järjestöjen välisessä yhteistyössä on nähty vaarana se, että jos järjestöt ryhtyvät tekemään kiinteää yhteistyötä julkisen sektorin kanssa, ne menettävät itsenäisyytensä, jolloin jäsenistön etujen ajaminen vaikeutuu. Kuntien ei kuitenkaan pitäisi nähdä järjestöjä vain omien palvelujensa täydentäjinä, vaan yhteisöllisyyden edistäjinä. (Möttönen & Niemelä, 2005, s. 5–6). Historian painolastina järjestöyhteistyölle Helsingin kaupungilla on ollut se, että järjestöt ovat perinteisesti kokeneet roolikseen vastustaa kaupungin toimintaa. Olisiko avustuksen käyttöönotossa mahdollisuus pienentää tätä historian kitkaa? Rahallisen avustuksen lisäksi kunnat voivat tukea järjestöjä esimerkiksi antamalla niille tiloja käyttöön (Rytkönen, 2019).

8 KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Suomalaisista useampi kuin joka kolmas on joskus osallistunut vapaaehtoistoimintaan ja vielä suurempi määrä on niitä, jotka osallistuisivat, jos heitä siihen pyydetäisiin (Karreinen, Halonen & Tennilä, 2017, s. 5). Jotta tämä potentiaali saataisiin mahdollisimman hyvin kaikkia osapuolia tyydyttävästi käyttöön, tässä luvussa esitellään vapaaehtoistoinnin kirjallisuuden perustuvia kehittämissuhteita, joista voi olla hyötyä tässä tutkimuksessa esiin tulleiden kehittymisen esteiden poistamiseen viheralueiden ylläpitoon osallistumisissa.

Varsinkin nuoremman sukupolven kiinnostuksen lisääntyminen kaupunkivihreää kohtaan näkyy jo viheralueiden ylläpidon vapaaehtoistoinnassa Helsingissä. Vaikka Kalevankankaan hautausmaata lukuun ottamatta ilman maanomistajan lupaa tehtävää kansalaisaktivismia ei haastatteluissa tulutkaan esille, sitä esiintyy varmasti myös muualla. Vapaaehtoistoinnin mallien kuntoon laittamisella on mahdollisuus saada nouseva kiinnostus valjastettua luvattoman aktivismin sijasta harkittuun vapaaehtoistointaan.

8.1 Resurssit toiminnan järjestämiseen

Osallistumisen valjastaminen osaksi viheralueiden ylläpitoa vaatii työaikaa. Jos sen joutuu tekemään oman työnsä ohella ilman, että siihen on selvästi osoitettu työaikaa, se jää joko tekemättä kokonaan tai tulee tehdyksi liian kevyesti. Tämä johtaa väistämättä osallistumisen vähentymiseen.

Pullisen (2007, s. 40) mukaan: missä on huomio, siellä on voimavarat. Eli ajan löytyminen tulisi aloittaa siitä, että osallistuminen koetaan organisaatiossa merkittäväksi, jonka jälkeen sille löytyy myös aikaa, voimavaroja ja hyviä toimintatapoja (Pullinen, 2007, s. 40). Liike-elämästä tuttu pyrkimys tehokkuuteen palvelujen kehittämisessä ei kuitenkaan toimi osallistumisen mallien kehittämisessä, järkipäisyyttä ja toiminnan taloudellista tehokkuutta korostavat toimintatavat voivat olla sille jopa tuhoisia (Juote, 2007, s. 53).

Työaikaa tarvitaan ensinnäkin vapaaehtoistoiminnan suunnitteluun. Mitä paremmin tehtävät on suunniteltu, sitä helpompi on saada mukaan vapaaehtoisia. Lisäksi työaikaa tarvitaan vapaaehtoistoiminnan viestintään. Viestintää kannattaa tehdä monikanavaisesti, perinteisten katumainosten ja/tai kotisivu-uutisten lisäksi vaikkapa flyereiden jakamista tapahtumissa. Sosiaalinen media on tärkeä kanava: kannattaa olla siellä, missä ihmiset ovat. Jotta tieto leviäisi luontaisesti, sen lisäksi, että perustaa esimerkiksi talkoille oman tapahtumasivun, voi jakaa ilmoitusta blogeissa sekä Facebook-ryhmissä, joiden jäsenenä voisi ajatella olevan talkoista kiinnostuneita henkilöitä (Mäenpää, 2019). Sekä suunnittelussa että viestinnässä kannattaa myös verkostoitua muiden vapaaehtoistoiminnan koordinoitua hoitavien tahojen kanssa, jotta on mahdollista jakaa sekä parhaat käytännöt että viestintäverkosto. Vaikka sähköposti ei olekaan kovin tehokas rekrytointiväline, kannattaa sekin ottaa mukaan vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksien viestintään hyödyntämällä postituslistoja. Vaikka se ei toisaalta suoraan lisää vapaaehtoisia, se on viesti aktiivisuudesta sekä monipuolisista mahdollisuuksista osallistumisessa, jota organisaatiolla on tarjota. (Karreinen ym., 2017, s. 46).

Itse toiminnan aikana tai sen jälkeen vapaaehtoistoiminnan organisaattorin työaikaa menee seurantaan sekä palautteen keräämiseen. Esimerkiksi Lahden kaupungilla järjestetään yhdistysten kanssa säännöllisesti kolmikantapalavereja, joissa alueen urakoitsija, yhdistys sekä kaupungin edustaja käyvät läpi menneitä ja suunnittelevat tulevaa (Nurkkala, haastattelu 25.9.2019). Yksittäisissäkin tapahtumissa on kuitenkin tärkeä kerätä palautetta niin osallistujilta kuin esimerkiksi talkoissa mahdollisesti mukana olleelta urakoitsijalta.

Vapaaehtoistoiminnan organisointi vaatii työajan lisäksi myös mahdollisesti uudenlaista osaamista. Kaupunginpuutarhureiden seuran kysely (Liite 1) mukaan sidosryhmien kanssa työskentely vaatii eniten vuorovaiikutustaitoja, motivointitaitoja ja tapahtuman järjestämistaitoja niin

esimiestasolla kuin suorittavallakin tasolla työskenteleviltä. Tämä koskee siis sekä vapaaehtoistoiminnan organisointia (esimerkiksi vapaaehtoiskoordinaattori), sen johtamista (esimerkiksi urakoitsijan tiiminvetäjä) että itse työn tekoa vapaaehtoisten kanssa (esimerkiksi urakoitsijan vihertyöntekijät). Myös Pullisen (2007, s. 39) mukaan yhteisöllisten toimintaprosessien osaaminen korostuu osallistumisessa, jonka formaatiksi on asettumassa ihmisten välinen suora vuorovaikutus. Tämä tuli esiin myös haastattelussa: toiminnan järjestäjällä tulee olla näkemystä huolehtia mm. siitä, että yleisillä alueilla toimivat vapaaehtoiset pystyvät myös kohtaamaan asiakkaan puistossa (Nurkkala, haastattelu 25.9.2019).

Hallinnollisesti viheralueiden vapaaehtoistoimintaa koordinoivan henkilön on syytä kuulua samaan tiimiin, kuin missä ylläpidon tilaajat toimivat, jotta hän on koko ajan perillä ylläpidon asioista (Koskela, haastattelu 27.9.2019). Tästä voi vetää johtopäätöksen, että vapaaehtoistyön koordinaattorin olisi syytä myös olla hyvin perillä suorittavasta ylläpitotyöstä, joten esimerkiksi työhistoria ylläpitotyön tekemisessä olisi organisoijalle etu.

Organisaattorin työaika menee myös urakoitsijan kuuntelemiseen, mikä on tärkeää jo vapaaehtoistoiminnan suunnitteluvaiheessa, jotta he ovat valmiita toivottamaan vapaaehtoiset tervetulleiksi ”omalle tontilleen”. Vapaaehtoisten tekemä työ tulisi kuvata samoin kuin urakoitsijan tekemä työ sopimuksissa kuvataan, jotta myös urakoitsijalle on selvää, mikä hoituu vapaaehtoisvoimin (Nurkkala, haastattelu 25.9.2019). Lisäksi tiivistä yhteydenpitoa tarvitaan, jotta vapaaehtoisvoimin tehtävä toiminta on mahdollista sovittaa urakoitsijan aikatauluun niin, että siitä ei aiheudu lisätöitä urakoitsijalle, mutta se ei myöskään tarkoita sitä, että vapaaehtoiset tekevät työt, joista urakoitsijalle maksetaan.

Sekä Lahdessa että Helsingissä viheralueiden suunnitteluun osallistaminen oli järjestetty erillään ylläpidosta omana prosessinaan. Koska vuorovaikutteinen kaavoitus on lakisääteistä, toisin kuin vuorovaikutteinen ylläpito, näin on varmastikin järkevää tehdä. Vapaaehtoistoiminnan organisaattorin kannattaisi kuitenkin pystyä olemaan vähintäänkin kuulolla viheralueiden suunnittelun osallistamisprosessissa – mikäli se ei vielä automaattisesti ole tapana. Kaavoitukseen osallistuvat kansalaiset olisivat ylläpidolle potentiaaleja vapaaehtoisresursseja siinä vaiheessa, kun puisto on valmis, sillä heidän mielenkiintonsa kyseistä aluetta kohtaan on jo herännyt.

8.2 Osallistujien sitouttaminen

Osallistujien sitouttamisessa avainasemassa on se, että hän tuntee tehneensä merkityksellistä työtä – ja hän tuntee olleensa tervetullut. Ihmisillä on tarve kokea voivansa toteuttaa omia päämääriään yhteistyössä muiden samanhenkisten kanssa (Yeung, 2007, s. 163). Tehtävän merkityksellisyydessä korostuu se, että se toiminta on hyvin suunniteltu, mutta myös se, että siitä on osattu viestiä. Myös palautteen antaminen puolin ja toisin on tärkeää.

Vapaaehtoistoiminnan organisoijan rooli on keskeinen siinä, kuinka tärkeäksi vapaaehtoiset kokevat itsensä (Yeung, 2007, s. 164). Tervetulleeksi kokeminen on periaatteessa yksinkertaista järjestää perusasioilla, jotka kuitenkin helposti voivat unohtua esimerkiksi rutinoituneelta talkoiden järjestäjältä: toivota vapaaehtoiset tervetulleeksi, järjestä heille heti mielekästä tekemistä, kiitä työpanoksesta ja pyydä heitä tulemaan uudelleen sekä anna heille mahdollisuus palautteen antamiseen. Tämä on tärkeää varsinkin ensimmäistä kertaa toimintaan osallistuvien kohdalla, mutta hyvä muistaa myös niiden kohdalla, jotka aiemminkin ovat osallistuneet, sillä usein motivaatio laskee alkuinnostuksen jälkeen. Tähän voivat auttaa myös monipuoliset tehtävät, mutta on myös tärkeää kokea itsensä tervetulleeksi joka kerta, kun vapaaehtoistoimintaan osallistuu. (Karreinen ym., 2017, s. 40, 79, 81)

Paitsi että vapaaehtoisia on tärkeä sitouttaa toimintaan sen takia, että osallistuminen ei jää vain muutaman yksittäisen henkilön varaan, sitouttaminen on tärkeää myös sen takia, että osallistumisen arvo olisi mahdollista tuoda organisaatiolle näkyviin raportoinnin kautta. Helposti ajatellaan, että vapaaehtoistoiminta muistuttaa liikaa työtä, jos siitä täytyy raportoida. Kuitenkin, jos vapaaehtoiselle kerrotaan, mihin kokonaisuuteen hänen tekemänsä työ liittyy ja mikä merkitys sillä on organisaation kannalta, on hänen mahdollista ymmärtää myös helpommin raportoinnin arvo. Raportin ei ole tarkoitus olla pelkästään lukuja ja euroja, vaan sen tarkoitus on myös olla apuna toimintaa kehitettäessä, joten raportoinnin kautta vapaaehtoinen voi oivaltaa, että esimerkiksi hänen antamansa palaute on tullut osaksi organisaation hyväksi havaittua toimintamallia. (Karreinen ym., 2017, s. 91)

8.3 Tehtävien monipuolisuus

Tutkimuksessa mukana olleissa organisaatioissa viheralueiden vapaaehtoistoiminta on pääsääntöisesti puhtaanapitoa eli roskien keräämistä. Vaikka se olisi jatkossakin tärkeässä osassa ylläpidon vapaaehtoistoimintaa, myös muut tehtävät ovat sekä mahdollisia että myös tarpeellisia.

Ihmisiä on helpompi saada osallistumaan toimintaan, joka on suunniteltu heidän itsensä lähtökohdista käsin. Vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen vaikuttaa sekä se, mikä ihmistä motivoi, että myös se, kuinka paljon aikaa hän haluaa siihen antaa. Tehtävien olisi siis hyvä olla eri lailla motivoivia sekä myös eri määrän aikaa ja vastuuta vaativia. Tarvitaan paitsi pitkäaikaista sitoutumista vaativaa – kuten esimerkiksi Helsingissä puistokummitoiminta – myös lyhyempiaikaista sitoutumista vaativaa – kuten esimerkiksi Lahdessa Kirkkopuiston haravointitalkoot. Sen lisäksi tehtävien tulisi olla eri lailla vaativia. Lyhyen opastuksen jälkeen kuka vain voi kerätä muovikynntilöitä hautausmaalta tai kitkeä jättipalsamia lähimetsästä, mutta viheralueiden ylläpidon vapaaehtoistehtäviin on mahdollista kehittää myös eri lailla vaativia tehtäviä. Olisiko organisaatiolla tiedossa henkilöä, joka on

velho somessa ja hoitaisi vapaa-aikanaan mielellään ylläpidon vapaaehtoistoiminnan viestin levittämisen siellä? Tai saataisiinko kitkentätalkoisiin mukaan ”hortoilija”, joka viihdyttäisi kitkijöitä kertomalla samalla, mitkä kitkentäjätteestä ovatkin itseasiassa arvokkaita villiyrtejä? (Karreinen ym., 2017, s. 9-12)

Hyväksi havaittuja ja kokeiltuja toimintamalleja ei välttämättä ole syytä muuttaa, mutta aina välillä on hyvä ravistella totuttuja tapoja. Tässä kannattaa hyödyntää muita viheralueiden vapaaehtoisten koordinoitua hoitavia tahoja vaikkapa surffailemalla yhdistysten ja kampanjoiden kotisivuilla. (Karreinen ym., 2017, s. 107).

Yksi esimerkki tavanomaisista malleista poikkeavasta toiminnasta on Helsingissä kaupunginpuutarhan ruusutarha, jota hoitaa joukko juuri siihen tehtävään sitoutuneita puistokummeja ruusujen kukinta-aikaan. Se on aikaan ja paikkaan sitoutunutta toimintaa toisin, kuin puistokummitoiminta muutoin ja se tehdään alueen urakoitsijan ohjauksessa. Toiminnassa on avainasemassa urakoitsija, jolta vaaditaan avoimuutta ja näkemystä vapaaehtoisten tuomaa lisäarvoa kohtaan. Urakoitsijan pitää hoitaa ”oma tonttinsa” hyvin, jotta vapaaehtoiset kokevat olevansa tervetulleita. (Koskela, haastattelu 27.9.2019) Toiminta muistuttaa omaa kokemustani Eden Projectin taimistolla. Avainasemassa olivat puutarhurit, joiden ohjauksessa työskentelin. Vapaaehtoisten ohjaaminen oli luonnollinen osa heidän työtään. Tämä edellyttää sitä, että työhön tullessaan he sitoutuvat kasvien hoitamisen lisäksi vapaaehtoisten ”hoitamiseen”. Eli sen lisäksi, että tehtävä on harkittu, urakoitsijoiden tiiminvetäjiltä – ja myös kaikilta heidän työntekijöiltään – vaaditaan sosiaalisia ja pedagogisia taitoja, jotta he pystyvät ottamaan vapaaehtoiset mukaan. Viheralueilla on varmasti paljon tehtäviä, joissa vastaavanlainen paikkaan ja aikaan sidottu vapaaehtoistoiminta olisi mahdollista. Se asettaa kuitenkin paineita sekä urakoitsijan valintaan että heidän työntekijöidensä rekrytointiin.

8.4 Yritysten potentiaalinen hyödyntäminen

Helsingissä vapaaehtoiskoordinaattoriin on ottanut yhteyttä jo useampi yritys, jotka ovat antaneet työntekijöilleen mahdollisuuden tehdä vapaaehtoistoimintaa työajalla sovitun määrän ja jotka ovat halunneet tehdä sen yleisiä alueita siivoamalla tai esimerkiksi kesäkukkia istuttamalla. Kiinnostuksen voi nähdä olevan kasvamassa, joten yrityspotentiaalinen hyödyntäminen on tarpeellista kehittää toimintamalleja viheralueiden ylläpidossa.

Kyseessä on molemminpuolinen etu: Nylund & Yeung (2005, s. 28–29) mukaan esimerkiksi Tuffeyn (2003) ja Tschirhartin (2005) tutkimukset osoittavat, että työntekijöiden taidot harjaantuvat monipuolisesti ja heidän asenteissaan ja käyttäytymisessään tapahtuu myönteisiä muutoksia heidän osallistuessaan vapaaehtoistoimintaan työnantajansa kautta. Heidän stressinsä lievenee, itsetuntonsa kohenee ja he saavat tasapainon ja

merkityksellisen toiminnan tunnetta elämäänsä sekä edistävät tätä kautta myös yrityksen positiivista mielikuvaa. (Nylund & Yeung 2005, s. 28–29)

Myös teleoperaattori Elisalla on Suomi 100 -vuodesta lähtien saanut käyttää yhden päivän vuodessa vapaaehtoistoimintaan. Lisäksi vuodesta 2019 alkaen myös kiky-tunnit on saanut tehdä vapaaehtoistoina. Kiky eli kilpailukyky sopimus pidensi vuosittaista työaikaa vuodesta 2016 alkaen 24 tunnilla ja työpaikoilla on erilaisia käytäntöjä niiden tekemiseen – vapaaehtoistoiminta on yksi niistä. Elisalla vapaaehtoistoiminnan nähdään lisäävän työntekijöiden oppimista antamalla näkymiä erilaiseen maailmaan. Toimintaa on toistaiseksi ollut perinteisemmällä vapaaehtoistoiminnan sektoreilla, kuten sosiaali- ja ihmisoikeussektorilla – mutta varmasti yhtiön noin 5000 työntekijän joukossa on niitä, jotka tekisivät mielellään työnantajan salliman mahdollisuuden viheralueiden ylläpidossa, mikäli se olisi mahdollista. Eikä kyse ole vain yhdestä työpäivästä, sillä työnantajan alkukipinän ansiosta henkilö, joka ei itse ole tullut aiemmin ottaneeksi selvää vapaaehtoistoiminnasta, voi innostua siitä niin, että tekee sitä jatkossa myös omalla ajallaan. (Varmavuori, 2019, s. 5)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää tapoja, joita on käytössä kansalaisten osallistumisessa viheralueiden ylläpitoon sekä esteitä niiden kehittymiseen. Tutkimusmenetelmänä oli teemahaastattelu, jossa haasteltiin Helsingin kaupungin, Kalevankankaan hautausmaan sekä Lahden kaupungin ylläpidon vapaaehtoistoiminnan tuntevaa henkilöä. Organisaatiot oli valittu sen mukaan, että niissä on toisistaan poikkeava malli viheralueiden ylläpidon järjestämisessä. Lisäksi organisaatiot ovat hyvin eri ko-koisia.

Osallistumisen mallit tyypiteltiin kertaluonteisiin ja pitkäaikaisiin. Kertaluonteisia olivat talkoot, jotka jaoteltiin lisäksi sen mukaan, kenen aloitteesta ne järjestetään: oman organisaation, asukkaiden, järjestön tai yrityksen. Pitkäaikaiset mallit jaoteltiin sen mukaan, ovatko ne yksittäisten henkilöiden vai ryhmien toimintaa sekä ovatko ne aikaan ja paikkaan sidottua toimintaa vai eivät. Tämän tyypityksen mukaan malleja oli käytössä organisaatioissa hyvin vaihtelevasti, ainoastaan pitkäaikaisena toimintana yksittäisen henkilön aikaan ja paikkaan sitoutumatonta toimintaa oli käytössä jokaisessa kolmessa organisaatiossa. Helsingin kaupungilla oli käytössä kaikkia tyypittelyn mukaisia toimintoja, Lahden kaupungilla käytössä oli puolet niistä ja Kalevankankaan hautausmaalla vain noin kolmasosa eli kahta tyyppiä seitsemästä.

Tutkimuksessa mukana olleiden organisaatioiden kokoeroista sekä toisistaan poikkeavan ylläpidon järjestämisen eroista huolimatta suurin osa kehittymisen esteistä tuli esille jokaisessa haastattelussa. Näitä olivat vastuu-

ja vakuutusksymykset, toiminnan mittaamisen ongelmat, toiminnan soveltaminen urakkamaailmaan tai urakoitsijan asenne, toiminnan keskittyminen liiaksi puhtaanapitoon sekä julkisen alueen omistajuuden muuttuminen yksityiseksi joko sponsoroinnilla tai liiallisella omistajuuden kokemisella. Vain yhdessä haastattelussa esiin tulleita haasteita olivat resurssien löytäminen (Lahden kaupunki, jossa se näyttäytyi sekä vapaaehtoisten että organisoijan ajan puutteena), perinteinen kitka organisaation ja järjestöjen välillä (Helsingin kaupunki) sekä alueen erityispiirteiden hankala huomiointi toiminnassa (Kalevankankaan hautausmaa).

Jokaisessa organisaatiossa vapaaehtoistoiminnalla nähtiin olevan tärkeä rooli viheralueiden ylläpidossa. ”Jos kaikki Helsingin puistokummit yhtäkkiä lopettaisivat, se näkyisi välittömästi puistojen roskaantumisena” (Koskela, haastattelu 27.9.2019). Vapaaehtoistoiminnan arvo ei kuitenkaan ole siinä, että se on ilmaista työvoimaa, vaan se on tapa viedä demokratiaa eteenpäin kehittääksemme aitoa kansalaisyhteiskuntaa (Koskela, 2014, s. 8). Ja vaikka Kalevankankaan hautausmaan haastateltava ensin sanoi, että ei heillä juurikaan ole vapaaehtoistoimintaa – eikä se oli ylipäättäen tyypillistä kaupunkimaisissa ympäristöissä sijaitsevilla hautausmailla – toteutuu vapaaehtoistoiminta sielläkin vuosittain toistuvina perinteisinä muovikynttilöiden keräämisen talkoina hyväksi havaitulla mallilla (Putkonen, haastattelu 17.9.2019). Lahden ja Helsingin kaupungilla vapaaehtoistoiminnan malleja oli molemmilla useita, mutta erot tulivat esiin esimerkiksi siinä, että Helsingissä talkoot eivät kärsineet osallistujapulasta vaan päinvastoin olivat vuosi vuodelta suosituimpia.

Tämän tutkimuksen haastatteluissa esiin tulleiden mallien lisäksi Suomessa on käytössä varmasti lukuisia tapoja järjestää viheralueiden ylläpitoa vapaaehtoistoivoimin. Ne voivat olla jo vuosia hyväksi havaitulla mallilla järjestettäviä perinteitä, joiden alkuperäistä aloitteentekijää – tai ehkä tavoitettakaan – kukaan ei muista tai se on voinut vuosien varrella muuttua. Ne voivat olla myös uusia oivalluksia, jonka on saanut aikaan oikeaan paikkaan oikealla hetkellä sattunut henkilö tai ryhmä ja joka on polkaistu käyntiin ajattelematta, että nyt ollaan kehitetty uusi osallistumisen malli viheralueiden ylläpitoon. Mm. kaupunginpuutarhureiden seuran jäsenille vuonna 2018 lähetetyssä kyselyssä ideoita osallistumisen malleihin viheralueiden ylläpidossa kaivattiin. Tämä opinnäytetyö pyrkii omalta osaltaan vastaamaan tähän kysyntään sekä herättelemään viheralueiden ylläpidosta vastaavia henkilöitä luomaan resursseja vapaaehtoistoiminnan organisointiin ja kehittämään verkostoja hyväksi havaittujen mallien jakamiseen.

LÄHTEET

Barnes, M. & Sharpe, E. (2009). Looking Beyond Traditional Volunteer Management: A Case Study of an Alternative Approach to Volunteer Engagement in Parks and Recreation. *Voluntas* Volume 20, Issue 2, June 2009, s. 169–187. Haettu 12.9.2019 osoitteesta https://www.researchgate.net/profile/Martha_Barnes/publication/225826159_Looking_Beyond_Traditional_Volunteer_Management_A_Case_Study_of_an_Alternative_Approach_to_Volunteer_Engagement_in_Parks_and_Recreation/links/5ae9d67daca2725dabb62ac2/Looking-Beyond-Traditional-Volunteer-Management-A-Case-Study-of-an-Alternative-Approach-to-Volunteer-Engagement-in-Parks-and-Recreation.pdf

Barnett, G. & Measham, T. (2007). Environmental volunteering: motivation, modes and outcomes. *Australian Geographer* Volume 39, 2008 - Issue 4, s. 537–552. Haettu 12.9.2019 osoitteesta https://www.researchgate.net/profile/Thomas_Measham/publication/260229619_Paper0703_Measham_et_al_Environmental_volunteering_300407_with_AG_notice2/links/0f3175303f7217b6d3000000/Paper0703-Measham-et-al-Environmental-volunteering-300407-with-AG-notice2.pdf

Birkenhead Park. (n.d.). Park history. Haettu 7.10.2019 osoitteesta <https://www.birkenheadpark1847.com/park-at-war>

Bäcklund, P. (2009). Kokemuksellisen tiedon hyödyntämisen haasteet. Teoksessa M. Faehnle, P. Bäcklund & M. Laine (toim.) *Kaupunkiluontoa kaikille*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, ss. 41–51.

Duffering Grove Organic Farmers' Market. (n.d.) About us. Haettu 17.10.2019 osoitteesta <https://www.dufferingrovemarket.ca/about/>

Eden Project. (n.d.). Volunteer at the Eden Project. Haettu 3.10.2019 osoitteesta <https://www.edenproject.com/jobs-and-volunteering/volunteering>

Espoon kaupunki. (n.d.). Meidän puisto. Haettu 14.10.2019 osoitteesta <https://www.espoo.fi/meidanpuisto>

Faehnle, M. & Mäenpää, P. (2017). Neljäs sektori murtaa ja rakentaa kuntien hallintoa. Blogijulkaisu 25.1.2017. Haettu 12.9.2019 osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2017/neljas-sektori-murtaa-ja-rakentaa-kuntien-hallintoa>

Harju, A. (2005). Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa M. Nylund & A. Yeung (toim.) *Vapaaehtoistoiminta – anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, ss. 58–80.

Harju, A. (n.d.). Kansalaisyhteiskunnan määritelmä ja sisältö. Haettu 1.9.2019 osoitteesta https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/kansalaisyhteiskunta/kansalaisyhteiskunnan_maaritelma_ja_sisalto

Harmaala, M-M., Toivola, T., Faehnle, M., Manninen, P., Mäenpää, P. & Nylund, M. (2017). *Jakamistalous*. Helsinki: Alma Talent.

Helsingin kaupunki, kaupunkiympäristö. (n.d.) Organisaatio ja toimialan esittely. Haettu 23.9.2019 osoitteesta <https://www.hel.fi/kaupunkiymparisto/fi/organisaatio-toimialan-esittely/>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1995). *Teemahaastattelu*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2010). *Tutki ja kirjoita*. 15.–16. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hyvä kasvaa Helsingissä. (n.d.). Haettu 17.10.2019 osoitteesta <https://hyvakasvaa.fi/>.

Juote, A. (2007). Järkiperaisestä hulluudesta moniäänisyyteen. Teoksessa A. Harju (toim.) *Kansalaistoiminnan kätkeyty aarre*. Vantaa: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry, ss. 44–63.

Kaleva. (2006). Talkootyön selvennys tarpeen. Haettu 1.9.2019 osoitteesta <https://www.kaleva.fi/mielipide/paakirjoitukset/talkootyon-selvennys-tarpeen/101129/>

Kansalaisareena. (n.d.). Mitä on vapaaehtoistyö? Haettu 1.9.2019 osoitteesta <http://www.kansalaisareena.fi/ieesaan/mita-on-vapaaehtoistyo/>

Karreinen, L., Halonen, M. & Tennilä, M. (2017). *10 askelta parempaan vapaaehtoistoimintaan*. 3. painos. M. Tennilä (toim.). Helsinki: Vihreä sivistysliitto ry.

Koskela, A. (2014). *Puistokummit: Helsingin yleisistä alueista huolehtivat vapaaehtoiset*. Opinnäytetyö. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Haettu 3.9.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201405117110>

Koskela, A., Nummi, E. & Partanen, R. (2019). *Puistokummin käsikirja*. Haettu 23.9.2019 osoitteesta <https://www.hyvakasvaa.fi/hk/pdf/puistokummien-kasikirja19.pdf>

Kuula, S. (2019). *Sosiaalinen kestävyys julkisten ulkotilojen hallinnoinnissa. Birkenhead Parkin mallista käytänteitä Suomeen*. Opinnäytetyö. Rakennetun ympäristön koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 2.9.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201904054468>

Lee, R. (2017). The Crisis facing Britain's: how to respond to the current threat. Luento 23.3.2017 Toiminnalliset ympäristöt -opintojaksossa, Hämeen ammattikorkeakoulu.

Lehtonen, T. & Rantanen, I. (n.d.). Kansalaistoiminta. Haettu 1.9.2019 osoitteesta https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/jarjesto-ja_yhdistystoiminta/aiemmat_artikkelit/kansalaistoiminta

Marttila, L. (2019). *Karttapohjaisten osallistumismenetelmien vaikuttavuus kaupunkiluonnon suunnittelussa*. Pro-gradu tutkielma. Ympäristöekologia. Helsingin yliopisto. Haettu 3.9.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201906052304>

Mikkilä, O-V. (2019). Kaupunkiaktivismi tulevaisuudessa. Avoin seminaari 9.5.2019, Helsingin kaupunginosayhdistykset Helka ry.

Mäenpää, P. (2005). *Narkissos kaupungissa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Mäenpää, P. (2011). *Helsinki takaisin jaloilleen. Askelia toimivampaan kaupunkiin*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.

Mäenpää, P. (2019). Kaupunkiaktivismi tulevaisuudessa. Avoin seminaari 9.5.2019, Helsingin kaupunginosayhdistykset Helka ry.

Mäkinen, K. (2017). Osallistaminen. Toiminnalliset ympäristöt -moduuli, Moodle. Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 3.9.2019 osoitteesta <https://moodle.hamk.fi/my/>

Möttönen, S. & Niemelä, J. (2005). *Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemelä, J., Tyrväinen, L. & Schulman, H. (2009). Ekologisella ja kokemuksellisella tiedolla laatua kaupunkiympäristöön. Teoksessa M. Faehnle, P. Bäcklund & M. Laine (toim.) *Kaupunkiluontoa kaikille*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, ss. 9–18.

Nieminen, J. (2019). Luonnon spontaani kehittyminen. Luento 11.4.2019 Muuttuva suunnittelu -opintojaksossa, Hämeen ammattikorkeakoulu.

Nylund, M. & Yeung, A. (2005) Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa M. Nylund & A. Yeung (toim.) *Vapaaehtoistointa – anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, ss. 13–38.

Peda.net. (n.d.). Kolmas sektori – syvällisempää tietoa. Haettu 2.9.2019 osoitteesta <https://peda.net/hankkeet/kam/oppaan-tarina/ksst>

Pullinen, M. (2007). Uusi huomion suunta. Teoksessa A. Harju (toim.) *Kansalaistoiminnan kätkeyty aarre*. Vantaa: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry, ss. 34–43.

Roihuvuori-seura. (n.d.). Hanami-juhla vuoden 2012 paras esikaupunkita-pahtuma Helsingissä. Haettu 4.9.2019 osoitteesta <https://www.roihu-vuori.fi/hanami/>

Rytkönen, A-P. (2019). Vapaaehtoistyöstä on tullut osa kaupunkien toimintaa – "Sen huomaa, miten tärkeää musiikki on ihmisille, jotka eivät enää ole tässä maailmassa". YLE uutiset 11.6.2019. Haettu 14.10.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10821565>

Tampereen seurakunnat. (n.d.). Seitsemän hautausmaata, tuhansia tarinoita. Haettu 16.9.2019 osoitteesta https://tamperenseurakunnat.fi/kirkko_tampereella/kirkot_ja_muut_tilat/hautausmaat

TE-palvelut. (n.d.). Vapaaehtoistyö ja talkootyö. Haettu 1.9.2019 osoitteesta https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyyysturva/vapaaehtoistyö_talkootyö/index.html

Tolvanen, V. (2016). *Tulevaisuuden urbaanit olohuoneet puistoissa – uusia rahoituskeinoja Helsingin puistoille*. Diplomityö. Maisema-arkkitehtuurin koulutusohjelma. Aalto-yliopisto. Haettu 30.8.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201606162363>

Tulikukka, P. (2019). Kaupunkiaktivismi tulevaisuudessa. Avoin seminaari 9.5.2019, Helsingin kaupunginosayhdistykset Helka ry.

Turkka, S. (2019). *Espoon vapaaehtoistyön toimintamalli kaupunkiympäristöön*. Opinnäytetyö. Biotalousliiketoiminnan kehittäminen. Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 24.10.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019092819354>

Työsuojelu. (n.d.). Vapaaehtoistyö. Haettu 1.9.2019 osoitteesta <https://www.tyosuojelu.fi/tyosuojelu-tyopaikalla/vapaaehtoistyö>

Varmavuori, M. Kikynsä vapaaehtoistöissä tehnyt Saku Seppälä jäi pysyvästi Walkersiin. *HS Helsinki* viikko 41, s. 5.

Voutilainen, E. (2007). Ihmisen ikävä toisen luo. Teoksessa A. Harju (toim.) *Kansalaistoiminnan kätetty aarre*. Vantaa: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry, ss. 166–183.

Vero. (2019). Yleishyödyllisten yhteisöjen ja julkisyhteisöjen vapaaehtoistoiminnan ennakkoperintäkysymykset. Haettu 1.9.2019 osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-haku-sivu/48059/yleishy%C3%B6dyllisten-yhteis%C3%B6jen-ja-julkisyhteis%C3%B6jen-vapaaehtoistoiminnan-ennakkoperint%C3%A4kysymykset2/>

Willberg, E. (2015). Vapaaehtoistoinnasta iloa monille. Hyvinvointia tukevan vapaaehtoistyön vastuut ja käytännöt. Sitran selvityksiä 93. Haettu 1.9.2019 osoitteesta <https://media.sitra.fi/2017/02/27174908/Selvitys-sia93-2.pdf>

Viherympäristöliitto. (2015). *Viheralueiden hoito VHT'14*. Hoidon laatuvaatimukset. 2. painos. Viherympäristöliiton julkaisu nro 55.

Viherympäristöliitto. (2019). Kansainvälinen Green Flag Award -tunnus kuudelle puistolle Suomessa. Haettu 24.9.2019 osoitteesta <https://www.vyl.fi/uutiset/kansainvalinen-green-flag-award-tunnus-viidellem-puistolle-suomessa/>

Viherympäristöliitto. (n.d.). Green Flag Award. Haettu 24.9.2019 osoitteesta <https://www.vyl.fi/alan-kehittaminen/green-flag-award/>

Yeung, A. (2002). *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta?* Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjenyhteistyöyhdistys YTY ry.

Yeung, A. (2007). Innoittava vapaaehtoistoiminta – toimintaan sitoutuminen ja sen tukeminen. Teoksessa A. Harju (toim.) *Kansalaistoiminnan kätetty aarre*. Vantaa: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry, ss. 152–165.

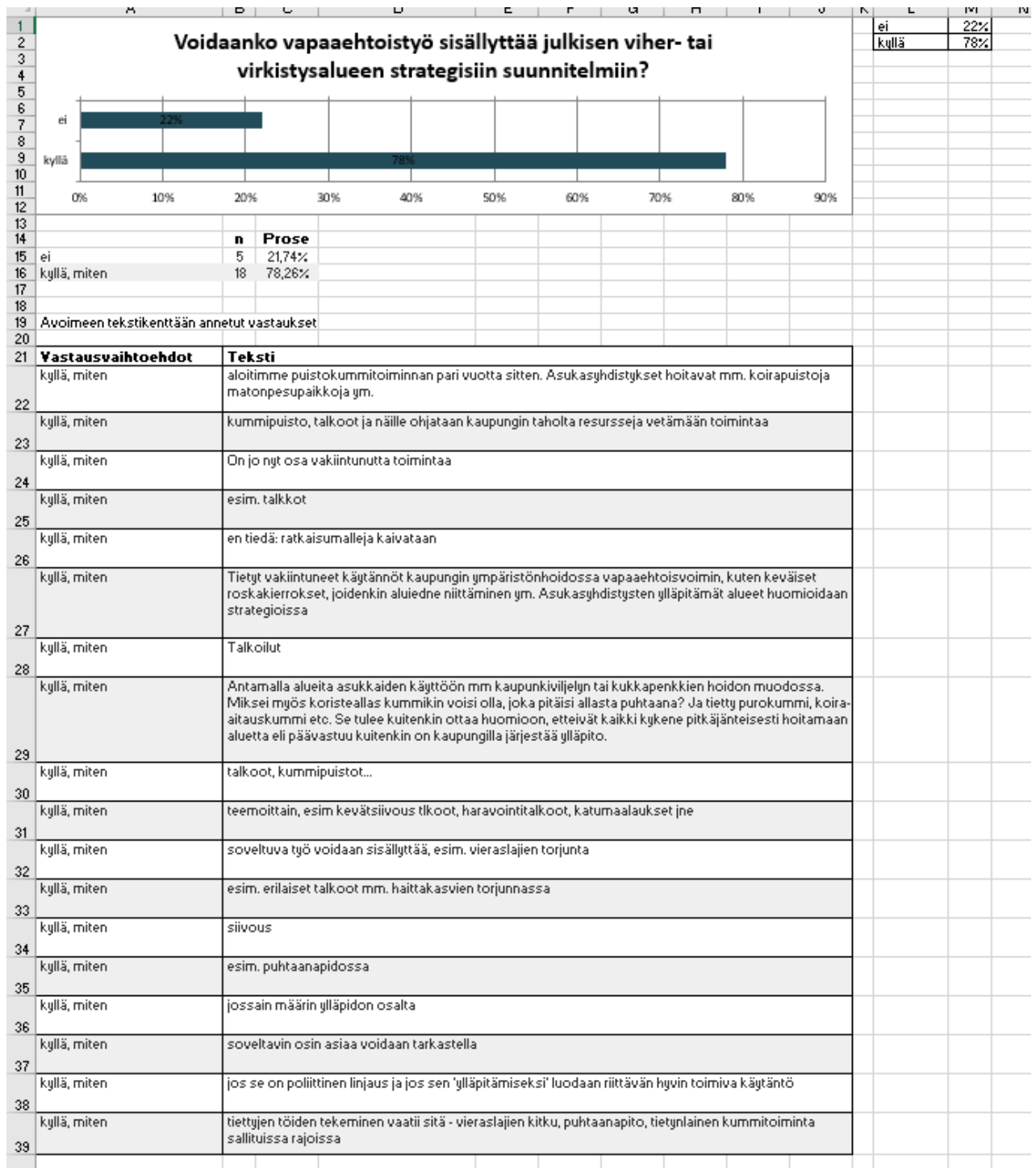
Haastattelut

Koskela, A. (2019). Vapaaehtoistyön koordinaattori, Helsingin kaupunki. Haastattelu 27.9.2019.

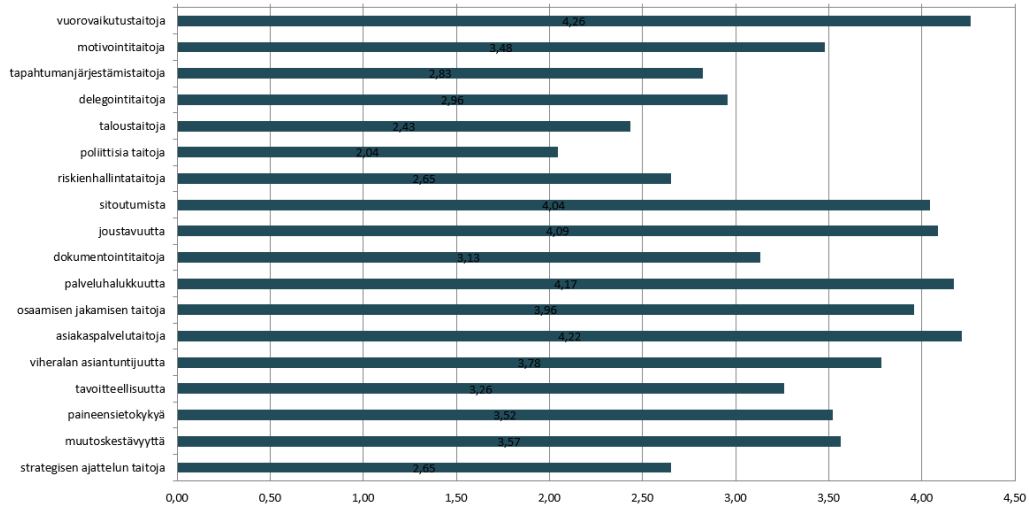
Nurkkala, S. (2019). Ylläpitohortonomi, Lahden kaupunki. Haastattelu 25.9.2019.

Putkonen, A. (2019). Työnjohtaja, Kalevankankaan hautausmaa. Haastattelu 17.9.2019.

KYSELY VYL/KPS/HAMK 08/2019 KAUPUNGINPUUTARHURIEN SEURA RY:N JAKELU
Vastausprosentti 30 % (23 vastaajaa 80:stä)

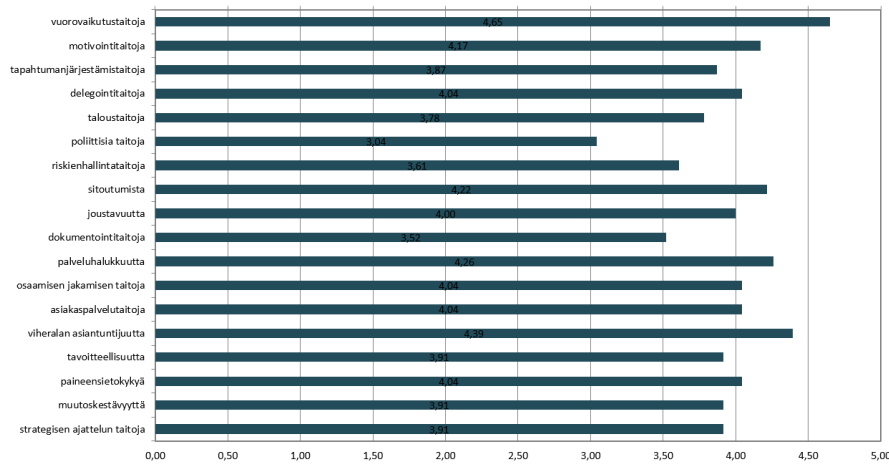
Missä määrin sidosryhmien kanssa toimiminen vaatii suorittavalla tasolla alalla työskenteleviltä?(1 = vähän, 5 = paljon)

vuorovaikutustaitoja	4,26
motivointitaitoja	3,48
tapahtumanjärjestämistaitoja	2,83
delegointitaitoja	2,96
taloustaitoja	2,43
poliittisia taitoja	2,04
riskienhallintataitoja	2,65
sitoutumista	4,04
joustavuutta	4,09
dokumentointitaitoja	3,13
palveluhaluutta	4,17
osaamisen jakamisen taitoja	3,96
asiakaspalvelutaitoja	4,22
viheralan asiantuntijuutta	3,78
tavoitteellisuutta	3,26
paineensietokykyä	3,52
muutoskestävyyttä	3,57
strategisen ajattelun taitoja	2,65

	1	2	3	4	5	Yhteensä	Keskiv.	Mediaan
	0	0	5	7	11	ä	o	i
vuorovaikutustaitoja	0 %	0 %	21,74%	30,43%	47,83%	23	4,26	4
motivointitaitoja	0 %	8,7%	47,83%	30,43%	13,04%	23	3,48	3
tapahtumanjärjestämistaitoja	2	8	6	6	1	23	2,83	3
delegointitaitoja	8,69%	34,78%	26,09%	26,09%	4,35%	23	2,96	3
taloustaitoja	5	8	6	3	1	23	2,43	2
poliittisia taitoja	21,74%	34,78%	26,09%	13,04%	4,35%	23	2,04	2
riskienhallintataitoja	9	6	6	2	0	23	2,65	3
sitoutumista	39,13%	26,09%	26,09%	8,69%	0 %	23	4,04	4
joustavuutta	4	7	6	5	1	23	4,09	4
dokumentointitaitoja	17,39%	30,43%	26,09%	21,74%	4,35%	23	3,13	3
palveluhaluutta	0	1	3	13	6	23	4,17	4
osaamisen jakamisen taitoja	0 %	4,35%	13,04%	56,52%	26,09%	23	3,96	4
asiakaspalvelutaitoja	0	1	4	10	8	23	4,22	4
viheralan asiantuntijuutta	0 %	4,35%	13,04%	39,13%	30,43%	23	3,78	4
tavoitteellisuutta	0	2	6	10	5	23	3,26	3
paineensietokykyä	0 %	21,74%	39,13%	30,43%	8,7%	23	3,52	3
muutoskestävyyttä	0 %	8,7%	43,48%	34,78%	13,04%	23	3,57	4
strategisen ajattelun taitoja	0	1	10	10	2	23	2,65	3
Yhteensä	5	3	10	5	0	23	3,39	3
	21,74%	13,04%	43,48%	21,74%	0 %	414	3,39	3

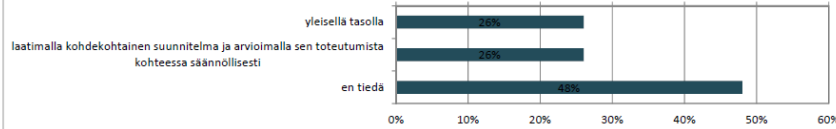
Missä määrin sidosryhmien kanssa toimiminen vaatii esimiestasolla alalla työskenteleviltä?(1 = vähän, 5 = paljon)

vuorovaikutustaitoja	4,65
motivointitaitoja	4,17
tapahtumanjärjestämistaitoja	3,87
delegointitaitoja	4,04
taloustaitoja	3,78
poliittisia taitoja	3,04
riskienhallintataitoja	3,61
sitoutumista	4,22
joustavuutta	4,00
dokumentointitaitoja	3,52
palveluhalukkuutta	4,26
osaamisen jakamisen taitoja	4,04
asiakaspalvelutaitoja	4,04
viheralan asiantuntijuutta	4,39
tavoitteellisuutta	3,91
paineensietokykyä	4,04
muutoskestävyyttä	3,91
strategisen ajattelun taitoja	3,91

	1	2	3	4	5	Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
vuorovaikutustaitoja	0	0	2	4	17	23	4,65	5
motivointitaitoja	0	0	5	9	9	23	4,17	4
tapahtumanjärjestämistaitoja	0	0	7	12	4	23	3,87	4
delegointitaitoja	0	0	7	8	8	23	4,04	4
taloustaitoja	0	1	7	11	4	23	3,78	4
poliittisia taitoja	1	6	8	7	1	23	3,04	3
riskienhallintataitoja	0	2	8	10	3	23	3,61	4
sitoutumista	0	1	4	7	11	23	4,22	4
joustavuutta	0	0	8	7	8	23	4,00	4
dokumentointitaitoja	1	2	7	10	3	23	3,52	4
palveluhalukkuutta	0	0	5	7	11	23	4,26	4
osaamisen jakamisen taitoja	0	1	5	9	8	23	4,04	4
asiakaspalvelutaitoja	0	1	6	7	9	23	4,04	4
viheralan asiantuntijuutta	0	2	1	6	14	23	4,39	5
tavoitteellisuutta	0	0	8	9	6	23	3,91	4
paineensietokykyä	0	0	6	10	7	23	4,04	4
muutoskestävyyttä	0	1	7	8	7	23	3,91	4
strategisen ajattelun taitoja	0	1	7	8	7	23	3,91	4
Yhteensä	2	18	108	149	137	414	3,97	4

Miten KESY-toimintamallin teema 5. voidaan ottaa huomioon omassa organisaatiossasi julkisten viher- ja virkistysalueiden suunnitelluissa toimenpiteissä?

yhteisellä tasolla	26%
laatimalla kohdekohtainen suunnitelma ja arvioimalla sen toteutumista kohteessa säännöllisesti	26%
en tiedä	48%

Teemahaastattelukysymykset

Keltaisella pohjalla teemat, harmaalla pohjalla lisäkysymyksiä tarvittaessa.

MITEN KANSALAISTEN OSALLISTUMINEN ON MUKANA YLLÄPIDOSSA

- Millaisia käytänteitä on?
 - onko mukana suunnittelussa?
- Onko systemaattisesti mukana vai tuleeko aloite kansalaisilta?
- (Jos toimintaa on) miten tätä organisoidaan?
 - Miten tämän tapainen toiminta koetaan hallinnollisesti?
 - Millaisia teknisiä ratkaisuja on käytössä hallinnon helpottamiseksi (kaupungin verkkosivut yms.)?
 - Millä tavoin on tiedotettu näistä mahdollisuuksista? Käytössä some, järjestöjen kanssa tiedotus, toimijoiden oma tiedotus, kaupungin sivut etc.
 - Erilliset projektit vs. pitkäaikainen toiminta?
-

HENKILÖSTÖN OSAAMINEN

- Keitä on ollut mukana?
- Millaista osaamista on ollut tai mitä puutteita ilmennyt?
- Miten mukaan saadaan houkuteltua lisää ihmisiä?
 - Lapset ja nuoret, erityisryhmät (maahanmuuttajat, vammaiset, ikäihmiset)
-

KOKEMUKSET YLEENSÄ

- Motiivit vapaaehtoistoiminnan käyttöön?
 - kustannussäästöt?
 - laajemmat palvelut
 - onko muita motiiveja/arvoja nähtävissä?
- Vapaaehtoistoiminnan haasteet?
 - liian vähäinen kiinnostus / liiallinen kiinnostus?
 - erilaiset näkemykset ja odotukset, ristiriitaisuudet?
- Kuinka tärkeänä pidät vapaaehtoistoimintaa viheralueiden ylläpidossa?

TOLVASEN MALLIEN TESTAUS

- Mitä ajatuksia seuraavat mallit herättävät sinussa:
 - **1. Mahdollinen 2. Käytössä 3. Ei tule kuuloonkaan**
 - Alueittaiset **kansalaishallitukset** keräämään kootusti asuinalueilta **kehitysideoita ja palautetta sekä kehittämään yhteistyöprojekteja**, tai järjestämään esimerkiksi talkoita puistokummien kanssa.
 - Vapaaehtoiset **puistoagentit tarkkailemaan** ulkona liikkeessaan puistoja ja **keräämään kaupungille tietoa** siitä, mitä puistoissa tehdään ja mitä niihin halutaan, sekä millaisia yhteistyömahdollisuuksia tai talkoita niihin voitaisiin tehdä.
 - **Yritykset** voidaan ottaa mukaan **puiston toimintaan osallistumaan kehittämiseen**, mikä voisi olla apua niin yrityksen imagolle, kuin työntekijöiden virkistäytymiselle.
 - **Puistokummitoiminnan laajentaminen uusille kohderyhmille** järjestöjen ja seurojen kautta sekä esimerkiksi vanhuksiin ja muihin erityisryhmiin.
 - **Paikallinen vapaaehtoisista koostuva ryhmä** voisi ryhtyä **kunnostamaan** lähialuettaan, esimerkiksi siistiä puistoa tai kehittää sen oleskelu-alueita.
 - **Itseään valvovissa puistoissa** käyttäjät, kuten urheilu- ja kaupunkiviljelysyhdistykset pitävät huolen puiston alueista tekemällä kaupungin kanssa **sopimuksen**, jonka mukaan ne voivat käyttää alueita, kunhan järjestävät myös tietyn määrän kaikille avoimia tapahtumia. Tämä sopisi puistoon rakennetulla toiminnallisilla alueilla, kuten pienet tapahtumalavat tai katokset.